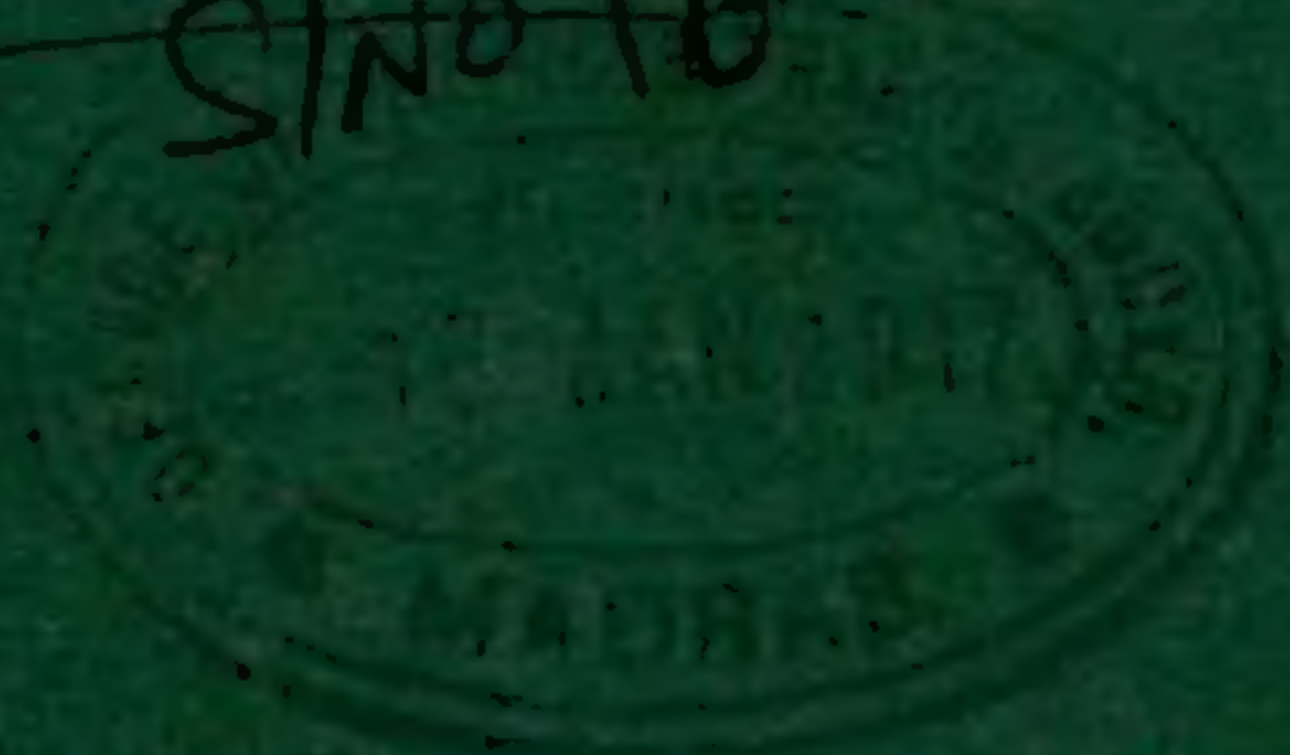

79

వివిధకు సుమావళి

~~279~~ PNO 21
~~1917~~ SINO 16

648

1/28

వివిధ కుసుమావళి

ప్రథమ గుచ్ఛము.

(కవి)

కవికొండల వేంకటరావు. బి. ఎ., బి. ఎల్.

శ్రీరంగపట్టణము.

ప్రకాశకుడు :—

గాడిచర్ల రామమూర్తి, రాజమహేంద్రవరము.

మొదటికూర్పు.

648

8019

రాజమహేంద్రవరము.

శ్రీమనోరమా ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

1916

సర్వస్వామ్యసంకలితము.

భా వా ను క గి మ ము

:0:

పుట.

I	నిశ్శబ్దగీతిక.	...	...	...	1
II	వృద్ధదాసి.	...	...	...	2
III	చంద్రగిరి.	...	...	...	5
IV	వియోగము	...	...	...	8
V	ఆర్యాంగనాస్వప్నము.	...	...	...	11
VI	సృష్టిసూక్ష్మము.	...	...	...	19
VII	చిన్ననిదుర పెద్దనిదుర.	...	...	...	22
VIII	నాయమె ?	...	...	...	23
IX	కళాశాల.	...	...	...	26
X	వారినిపాఠము.	...	...	...	30
XI	వింతవిలోకనము.	...	...	...	31
XII	శాద్యలనుమము.	...	...	...	34
XIII	రావిరవళిక.	...	...	...	35
XIV	కృష్ణ.	...	...	...	59
XV	రాజ్యపరమ్యుతుడు.	...	...	...	64
XVI	నరానంతరము.	...	...	...	67
XVII	సారంగధర.	...	...	...	71
XVIII	తీవ.	...	...	...	81
XIX	జన్మస్థానసంస్కృతి.	...	...	...	82
XX	ప్రత్యక్షము.	...	...	...	83
XXI	చిన్నిలోకమా !	...	...	...	88
XXII	అంబుదంబ !	...	...	...	89
XXIII	ధునివాద్ది.	...	...	...	92
XXIV	కల.	...	...	...	103
XXV	ఎఱుంగరాని.	...	...	...	105

వివిధకుసుమావళి

I ని శబ్ద గీతి క.

:(0):

ఉ. ఊడుపుమళ్ళనుండి తడియాటలు బిల్బిల నడ్డు చెక్కులన్
వీడక జాలువాట దరిఁ బెంపగుపచ్చిక కప్పిపుచ్చుటన్
వేడుక మైఁ గనుంగొనుచు విశ్రమ మందితి; నేమిముచ్చటో
యాడెడునద్ది కాపు తెలియఁ వలనీని రహస్యవై ఖరిన్. 1

ఆ॥ వె. శిశువుముద్దుమాట శిక్షింప వచ్చుఁబో
పొదలుదా నిపలు క బోధితంబు;
కన్నెకులుకునుడులు కామింపఁ జెలఁగుఁబో
పొదలుదానిపలు క మోహితంబు. 2

శా. ఆసక్తిన్ వినుకొద్ది నుండియును లేనట్లై చు నిశ్శబ్ద భా
షాసారస్వతమందు నైక్యమగు చాయవ్యక్తశబ్దంబు న
న్నాసన్ దవ్వులఁజూడఁ జేసెనొక చోనాకూఁష్ట కేదారమున్
హాస ప్రోద్బలులై శ్రమంపడు మతంగస్త్రీలధమ్మిల్లముల్. 3
కం. ఉన్నట్టుండియు వారలు

సన్నగఁ దమగొంతు లెత్తి సాగించిరిగా

పున్నెపుఁ బురాణపదమును

వన్నెలవిటకానిపాట వచ్చిన వెల్లన్! 4

కం. కాలము వేగిరపడియెన్;

దేలికఁ గనిపించెఁ జేయఁ దీఱనిశ్రమముల్;

వీలగ రోదసి యయ్యెడ

నాలాయము నారిపాటఁ బాడుట తోఁచెన్ 5

కం. పాటమఁ గూలీయరు; తమ

పాటున కిచ్చెదరుకాని పాడెదరేమి?

గాటపుఁబ్రబోధమిడు చా

బోటులకది యొక్క సహజభూషణ మేమో! 6

తే. సత్యమా నది! యదియుఁ దజ్జలముభాతి

నిత్యనిశ్శబ్దతనుగూడి నెగడఁ దొడఁగె;

నేర్తునే యెన్నఁడేనిఁ నన్నిజవిధాన

నాదు గీతికనిశ్శబ్దమోదికాఁగ! 7

II వృద్ధాసి

—:0:—

ఉ. ఇంటివసారపంచ నను పెచ్చినతోటను బెద్దవాయఁ బై

కంటను బోసికొం చులవల్లనరుబ్బుచుఁజుట్టుఁద్రోయుచున్

మంటికి నెత్తుగా నిటు కి మర్చుచు నుండినవృద్ధదాసి తా
నొంటిగ నాత్మలో నెదియొ యోజఁగునూరిలు చుంటఁ

[గాంచుచున్. 1

మ ముసలీ! రుబ్బగ జబ్బసత్తువ తెనో ముప్పుట మన్నంబునున్
ససిగాఁ బెట్టుట మానిరో? యటుల విస్తారంబుగా బాష్పముల్
వెస రాలంగను నేడ్చి దేటికె" యనన్ వేవేగమిఁ జేత గన్
గొనలన్ బ్రాముచు నూర్పుఁబుచ్చి పసిచేకొంచిట్లు మా

[తాడెడున్. 2.

ఉ. "నాన్నయగాకు! ఏటికివినంగను నాదగుచిత్రగాధ? యెం
డున్నది తీర్చలేకుకద; యుత్తము లెక్కడొ కానియుండ రా
పన్నులపాట్లులెక్కఁగొనఁ; బ్రాతదియయ్యెను గష్టజీవనం
బెన్నఁగ నాకు, నింకను నిసి! యనిపించఁగ నేల నోటితోన్? 3

కం. కానీ, యడిగినవారలు

కానన్ నొడువంగనగునుఁ గలిమిని గొన్నా

లైన యనఁతర మకటా!

ప్రాణంబుల లేమిసీడ్వ భారముకాదే ?

4

ఉత్పలమాలిక.

పుట్టినదానదూరుపునఁబున్నెములచ్చియుఁ దూగునయ్యకున్
బట్టిని నై; వెఱింగితిని నట్టిలుఁ బాయముమీఱ; వస్తువుల్
పెట్టుక పెండ్లియాడితిని బేకును మోసినపెద్దకాఁఘ; నా

పట్టిన నోము లేచుచోనో? భర్త గతిం చెను గొన్ని నాళ్ళకే
 కట్టిడిముండమోత ననుఁ గానఁగనోషక నాదుబందుగుల్
 పట్టున నొక్కయశావనుని భర్తగఁజేసిరి వెండి:—విత క
 న్పట్టెడు నేమొమీకు, నలవైపున మాకొలమున్ మగండు పోఁ
 బట్టున నేడు మా రులు వివాహముకా నగునంట:-యంతటన్
 బట్టణముల్ విదేశములు పాయక యిర్వురమట్టె మెట్టుచున్
 గట్టివయస్సుఁజేపడెడుఁ గష్టఫలమ్మును గూడవెట్టుచున్
 బొట్టెల నిద్దఱన్ గనుచుఁ బొందుగఁ గాపుర మొక్క నాల్గు నా
 లెట్టెటొపుచ్చఁగల్గితిమి; యింకఁ బయిన్ దలక్రిందుకాన కా.
 పట్టిన సుంతకల్గిని నభాగ్యత నాపతిత్రాగుడఁదులన్
 దిట్టరినూయనాసవతి త్రిప్పుల దీనను దాన సంతయున్
 బెట్టి దరిద్రతన్ మిగిలి పేదటికమ్మున నన్నురోసి, యా
 మట్టునెపోయె; గొంపయును మాన్యము లప్పులుపాలు
 . [నేసె; నా

పొట్టను నేనుపోసికొనఁబోవడిచెనను; జిన్ని కుట్టలన్
 గట్ట! యటంచు మోసికొని కంతమునందలి గుల్లగుట్ర నే
 గుట్టునదాచుకొన్నయవకొంచునునమ్ముక గౌరవంబునున్
 గుట్టునఁబెట్టి చాలవఱకున్ జటిగించితి; బెద్దవాఁడు న
 ట్టిట్టుఁ బొలంబుకూలిపని కేగుచుఁ దేగలవాఁడుకాఁగ గన్
 గుట్టెనొ పాడుదెవమునకున్ బడె నల్లవిశూచి, వానినిన్

బొట్టను వెట్టుకొంటేఁ దలపోసినఁ జెట్టువ లెక గనక బడున్
 బుట్టినదాది రోగ మొకపూట యెఱుంగఁడుకన్నతండ్రి నా
 పుట్టుక దేటికింక — నటుపోయినఁ జావక చిన్ని వానినిన్
 బెట్టుకయుంటేఁ దెచ్చుకొన వేటొక సాధన మేమిలేమి నేఁ
 డిట్టుల మీకు దాసినయితే — గల యన్నిదినాలుశ క్తిమై
 గట్టునదాటగక దగ దె? కాని కటా! యదియున్ జరాప్తి చే
 మట్టుపడేవిధముగను మానసముక వెఱపించుచుండె; నీ
 ర్వట్టినయుల్వలే నలుగుపాటవమున్ గనఁజాలకుంటి నిం
 కెట్టి యవస్థ పట్టునొకొ? యెత్త గ సేయ నె బిచ్చమున్నునం
 చుట్టిని నూగులాడుచును నూఱకె యేడ్చితే గారణాంతరం
 బెట్టిదిలేదు లోపమున కే యిడువారలు మీర లన్నియక”
 కం. అనుచుక జెప్పెడు లోపలఁ

బని యయ్యెను నదియునంత బాబయగారూ!

చనెద నటంచును బోయెను

గనుజాపుల జాగి వెల్లి గావెనుఁబఱగన్

6

III చంద్రగీరి.

—:0:—

నీ. ఓమహాభవననూ! యే మహీశ్వరుఁడు నీ

కొలుపుకూటాన రంజిలిన వాఁడొ;

కొలఁకుఁదామరలార ! చెలఁగు మీ పయ్యెర

నే పట్టమహిషి కీర్తించినదియె;

కొండబురుజులార ! కుశలత మీనుండి

యేసేన శత్రు వంచిచినదియె;

ఓదుర్గవప్రమా ! నీదు రక్షణమున

నే ప్రజ స్వస్థత నెనఁగినదియె;

గీ. అట్టి వారెల్ల కాలాన మట్టు వడఁగ

మోడువడు మ్రాఁకు కారాకు జాడలట్లు

నేటికిని మీరు మిగిలి ర వీటిపేను

చంద్రగిరి పరపుర మని స్మరణసేయ.

1

మ. అకటా ! లోతగుకందకంబిపుడు బై లై పోయె, నెత్తైన గో

డొక చోనేలకుమట్టమయ్యె, ఘనహస్త్యోత్తంసమామార్గగా

మికి మెట్టయ్యెను, సత్క-వీంద్ర నుత సమృద్ధంపుఁబడ్డాకరం

బు; కటా ! వ్యాఘ్రఃసృగాలఘాతుకరుతిన్ మ్రోయున్ గదా

[సర్వదా ! 2

మ. బలమెల్లన్ హనుమంత విగ్రహతతిన్ బల్కంగ, సత్కీర్తి ని

శ్వలపుంజమ్మును „నక్క” దేవతలఁ బ్రస్తావింప రాజ్యంపు ది

క్కులు తుంగాద్రిశిఖాగ్రమున్ బొగడ, మాకున్ దోచుఁ గా

[కున్న నో

స్థలరాజమ్మ ! భవచ్ఛరితమును గా సంతైన నూహిం

[తుమే, ?

శా. అచ్చోటన్ విరమింతు నొక్క-త్రుటి హృద్యంబానొ యే

[మైన; నె

య్యచ్చో జూడ నశింపె కానబడు నమ్మక్కా! యిటన్

[దక్క, దా

విచ్చెన్ గొండాక తమ్మి మొగ్గకొలనున్; ఏచున్ దరిన్ జెరుగా

లచ్చంపు బెనునీడ నోరగిలుఁ బార్శ్వధారభూభృచ్చి

[లల్. 4

మొలియంపు ధవళిమద్యుతి తులకించిన

మారాజుకీర్తి యీతీరుఁ గలఁగె,

కనుఁజూపు నసమమై యెనసిన మారాజు

నేకఖండంబెల్ల నిట్లుప్పిదిలె,

స్వాతంత్ర్యఫలరాజిఁ బఱగిన మారాజు

కా పెల్ల నీతీరు రూ పడంగె

లక్షకు లక్షలై రాగిల్లు మారాజు.

భోగలక్ష్మి యిటులపూర్వ మరసె

గీ. ననుగఁ దామరాకులనీరు తొణకు లాడు

కొండరాల్ వానసాయల కోలలువడు

నఖల వృత్తాళిచెడిడు నసన్య మైన

నళిని తూరుపుః బేర్కొనుఁ దలఁప నిందు.

౪

తే. భూత కాలాంధకారింపు జ్యోతి యగుచు

వెలయు నిచ్చోట కేసింపు నలిమి యొకఁడె

మిత్ర శతాంశు మేఘ సుతేత్ర గణము

పంటపరిపాలనము లేనిపట్ల వ్యధలొ!

6

శా.కిన్నెప్రపపహించు నీకనుమ మేఘంబొండు వర్షించుచో,
నన్నా! రా ననుకంపయెత్తునిటఁజూ మనప్రొద్దుసాపంగ, దే
జెన్నొ వెన్నెలకాయనియ్యటవిశోఁజొలిచుఁ, బత్నీ పతుల్
మన్నింపంగను లేగగాయ నుచు సీమన్నెంబు జ్జ్వలించెడున్.

IV వి యో గ ము .

తే. ఏపు చూడెడుపచ్చిక యిక్కలందు
గోవులను మేపుకొనుచును గొంత సేపు,
జట్టమగు చిగురుటాకుల రొట్టె గోసి
కోడెదూడల కిడుచును గొంత సేపు.

1

ఉ. కాలము వెళ్లబుచ్చినను గన్బహుచున్నది యిక నెంతయో
కాలము దానినిం గడపఁగా నెఱిగింపుమి యెవ్విధాన? నీ
లీలలఁగాక నచ్చినచెలీ! నయసేయుము రమ్మ నాకు నే
వేళను గూర్చుచుండు తమివేడ్కల నీ చెలువంపు చెయ్యలక .
చ. నెలవెనుకొక్కనాఁడరమణీయపుల్లనఁగోవి మోతలన్
గలచు విచారముల్ పొడమఁగన్ నినుఁగోరికఁదీసికొంచు ని

ర్థలసలిలమ్ముగోళుచునుమావిరసమ్ములఁజూఱలాడుచున్
మసలితిఁగాదె యెంతయును మానిని నీకదిజ్ఞప్తియుండదో?

సీ. ఉరుశిలోపరి భూషితోర్వీధరాగ్రంబు

తెఱసంజలఁ గొసరించుచోట

తొగలమొత్తమ్ములఁ దులఁదూఁగు కొలఁకులు

లేతచంద్రికల లాలించు చోట

పెనఁగి వృక్షమ్ములవ్రేలాడఁలతలు ద

క్షీణగంధవహుని నూగించు చోట,

మాలతీచంపకమల్లికాతతి పిసా

ళించుపూవుల నితీకించు చోట

భృంగశారికపికకీరబృంద మెల్ల

కెరలిద్దిగ్దంతములను మ్రోగించు చోట

చెండునలఁదూలి చెలరేఁగు చిట్టిజింక

యిచ్చఁగొఱుకూఁ బచ్చిక సవరించు చోట 4

తే. వేణునాదంపుఁ బలుచనితేనె లందు

సరస సల్లాప శర్కర శల్కలములు

మెదపి తీయముఁకూర్చితిమే కరంబు

సంటి తిరిగెడు మధుపంపుజంట న్రాతె, 5

చ. విడిచితినిన్ను; నే విరహ వేదనఁ బొల్పడి యంటి నియ్యెడన్

దడబడుచుండుడొంకెనల దాసిలతల్ విలువంగఁబోవుచోః

గుడువఁగఁజాల లేఁగలను గోవులకున్ సరికాఁగవిష్పచున్
 నడువఁగనేర బీళ్లకు ఘనమ్ముగ దూరమటంచుఁదోఁచెడున్
 నీ. మెలఁత ! నీచిరునవ్వుఁ దలఁచు కొలందిని

జాబిల్లిడాలు సంజ్వరము కొలుపు
 సకీయ ! నీకెమ్మావి చవులనెంచు కొలంది

ఫలము లొక్కొక్కటి చప్పనగఁ దోఁచు
 ముదిత ! నీసుమదేహామను స్మరించు కొలంది

తలిరలపానుపు ములుకు నయెడు
 వనిత ! నీపలుకులు గణియించు కొలందిని

పక్షులరుతములు పోతగిలెడు,
 నెలఁత ! నీతోడఁ గడపిన నెలను నెంచ

నీ దినాంతము లెల్లను వృధగఁ జెల్లు.

తెజవ ! నీకుఁదమిని నొప్పు తీరుఁ జూడ

నొంటరిగ నిష్ఠ జేనిటనుంటఁ గలఁచు.

7

చ. పిదుకుదు నేను పాలు మఱివెన్నను మీఁగడ నీవుతీయుచో
 నుదయమె నేను ద్రిమ్మఱును నొప్పుగ ముంతను నీవు

[మోయుచో

నుదకము నేను తెచ్చెదను సుష్ట మొనర్చుచు నీవు పోయుచో
 నుదవతి! దంపతుల్ పనిసమంబుగఁబంచుకొనంగనయ్యెడున్.

ఉ. గోపకుమారు వెంబడిని గొండెపాలమ్ముల గోలమండలన్

మేపు చుగలముగడపమేలెయటంచుదలంపబోకుమా
 శ్రీపతియంతవాడయినఁ జెందఁగనేరఁడు మత్స్య) మోద
 [మున్

జూపఁగలేడు బ్రహ్మయిన సుందరినావలె లోకచోద్యముల్
 చ. చిగురులసెజ్జనె చెద విచిత్రపుఁ బూవులమాలలన్ మెయిన్
 నగలుగనుంతు గ్రోవిని ననారతమూదుచువిందుఁ గూర్తునె
 వ్యగలనుదీర్తుఁ దీయనగుపండ్లను జల్లని నీర మిచ్చెదన్
 సొగసుగఁ జూపుచుండెదను జుక్కల మబ్బుల సూర్య
 [చంద్రులన్ 10

తే. రమ్మ వేగ చ్చునచ్చి, సౌఖ్యము లిమ్ము
 నీవు రాకుందువేని యోషావుఃబోణి
 యాలకదుపుల విడిచి యివ్వేళ నేను
 పయన మగుచును నిక జేర నలసియుండు.

11

V ఆర్కాంగనాస్వప్నము.

కం. వేసవి నొక దివసంబున
 గాసిలి సాయంతనమునఁ గమబడలికఁగోఁ
 బూసెజ్జ నొడలు వాలిచి
 యేసుఖమును గరిము నిచ్చగించుచు నుండన్.

సీ. నెమ్మేనఁగమ్మిన చెమ్మట లాటిచి
 మందమారుతము లానంద మొసఁగ
 నవయవతతి శడ్డ యలయికఁ దీటిచి
 మృదునైనసానుపు ముదముఁ గూర్పఁ
 బవలెల్లఁజెందిన పడకొట్టు నడఁగించి
 సొంద్రచంద్రిక కడు సౌఖ్యమిడఁగ
 వ్యాపారమునఁగన్న నైకల్యమును మాన్పి
 ధ్వనివిహీనస్థితి కనుకుఁ దేఁగఁ

గీ. (౧) హాహ! కష్టలకేకద సౌఖ్యశ్రవదంబు
 లంతకంతలై తోఁచెడు నంచు నెంతో
 మదినిఁ దలపోసి గాటంపు నిదురఁజొక్కి
 నన్ను నేను మఱచి యప్పుడున్న యెడల.

2

చ. లలితవిచిత్రముల్ గనఁదొడంగితిఁ గన్నులఁ గట్టినట్టులన్
 గలయనలేను సత్యమని గట్టిగ నొత్తి వచింప నేర; వేఁ
 దలఁపఁగరావు పూర్ణముగ దాపఁగఁజాలను నెమ్మనంబునన్
 దెలుపుడుఁ గల్గయోనిజమొద్దీనిధులే తెలియంగ నయ్యె

ఆ॥వె. సౌధరాజతత్తులఁ జక్కనిబాటల [డున్. ౩

సుందరోపవనుల సొబఁగుమీటి

చక్రవర్తినగరసరణిని బఱఁగుచు

వెలయునొండుపురముఁ దొలుతఁగంఁగి

4

కం. ఆపురిచెంగట నొక్కవి

లాపము వినవచ్చె దానిగ్రమమున వినుచున్

“ బాపము ! కొండొకమానిని

వాపోయెడు ననుచు జాలిపడుచును జేరన్. 5

సీ. అపరంజి పసిచాయ నపహసించెడు మేన

వల్కలంబులు వింతవన్నె నెరప

శ్రీకారముఁమించి చెలువెలరెచ్చెడు కర్ణ

ముల శిరీషము వింతమురువు బలుపఁ

గంబుసౌందర్యంబుఁ గంకించుగళమునఁ

బూలదండలు వింతపాలుపు నిలుప,

నప్పరసాంగన నదలించు మోమున

శాంతభావము వింతకాంతిఁ బలుపఁ

గీ. దనరు నిండుచూలాలి నాస్థలమునందుఁ

దనదు కేల్దోయి జోడించి వనటఁ బైకి

దృష్టిఁదేలిచి కంఠంబు నెత్తియెత్తి

యేడ్చుచుండుటఁ గంఠిని నెదుట నిట్లు. 6

ఉ. “ఓయమ! మేనకా! కనుమయో! భవదీయసుతన్ శకుంతలన్

న్యాయ మొకింతయైన నెదనారయ కావరసౌరవాన్వయుం

డీయెడ వీడె నన్ను దయనీక్షణసేయఁగదమ్మ వచ్చినన్

దీయఁగదమ్మ నీదరికి నింకెటు పోదును గణ్యపాలికిన్”

మ. అలయార్థస్థాని నాలక్రించుచును నేనందే యటలే వింతమై
నిలువన్ భేచరమార్గమందుదిగుచున్ నేత్రోత్సవంబై శకుం
తల నత్యంత జనంబునఁ దివికి గంధర్వాంగనారత్న మిం
పలరన్ గొంచుఁ జనంగఁగాంచితిని నూయంబాయె నేమో

తే. అప్రదేశముదాటి యింక రుగించుండఁ [యనన్

దాపసుల కాటపట్టయి తనరఁదగిన

వనము నొకదానిఁగాంచితిఁ గనులబండు

వయ్యె నద్దానిఁ జూచిన యంత నాకు. 9

కం. సమిధలు పర్ణంబులు స

త్సుమములు దిగ్భలు శలమఃలు శ్రభజలంబుల్

విషల తపోధనులందఁగ

సమితములై నెలయుచుండఁ నవ్వన మందన్. 10

కం. అందందన్ విహరించుచు

మందఱ నొకచెట్టుక్రిందఁ బూర్ణశ్రమమున్

జెందిన పతితల తొడ్డపైఁ

బొందికి నిషకొంచు విసరు పొలఁతిన్ గంటిన్. 11

మ. ఉపవాసశ్రమమెల్ల నామెవదనాంభోదః బుచూపించె, ధై

ర్యపుఃజత్తంబును నేత్రముల్ తెలివె, దూరస్థానమేతెంచి

[యం

ద పతిన్ దద్దయునేది తేర్చుటలుతన్నారీమణిన్ బొల్చు దూ

రపుఃజూపున్ బొడసూపె నిక్కము సతీరత్నంబనఁజెల్లుగా!

చ. అలసతి యెవ్వరోవిసఁగచన్యులుకన్పడరైరి చిత్రమే!
 యలఘుచరిత్రధర్తవిదుడండ్రుజనుల్నినునాచునాధునిన్
 దలపుమిసత్యవంతునిగ నన్లగుణిపుము ప్రాణదానమున్
 సలుపుమటంచులేచి చనసాగెచుదక్షిణదిక్కుచూచుచున్.

తే. దానిఁగని శీలయెవ్వర్తో ధవునిజీవ
 ములను ధగ్గుండు వడిఁగొనిపోవుచుండ
 సనుసరించుచునుండె నటంచు నెఱుఁగఁ
 గల్గితినిగాని వెన్నంటగా వశంబె ?

14

కం. మఱికొంతవడికిఁ దిన్నగ
 నరుగఁగఁ గట్టదుట నలిభయంకర మగుచున్
 వెఱపున్ గొలిపెడు గొకయెడఁ
 గఱకుశ్శశానస్థలఁ గనుఁగొనినాడెన్. [నన్

చ. పొగలెగయుంగనంటుకొనఁబోయెడుకాష్ఠములొక్కచోట
 సగము తగుల్పడన్ గొఱనసహ్యాపుమొండెము లొక్క
 [చోటఁబూ

ర్తిగనశియింపభస్మమయిరేగెడునెమ్ముకలొక్కచోట నా
 కగపడె నచ్చటెల్లడలన్ధ నిశీధిని భీతి హెచ్చఁగన్.

కం. అచ్చొట కొకసాధ్వీమణి
 వచ్చి మృతుండయిన చిన్నిబాలుని మేనన్
 జిచ్చుంచఁగఁ గడఁగుచు నె
 మ్మచ్చుననంచు వెనుకాడ మఱిగనుఁగొంటెన్

17

ఉ. హా! సుత! హోహితాస్య! యిటులౌను వటంచును నెంచనై తినే
 నేసమయంబునందుఁ దుదకెట్టియవస్థ ఘటించెఁదాత యం
 చాసతియెన్నియోగతుల నాత్మజురూపవిభాస మెంచుచున్
 జేసెను రోదనంబుఁ గడుఁజెప్పఁగజాలను దానినియ్యెడన్

తే. ఇంక నచ్చటేమేమొ నాదృష్టిఁ బడియె
 గాని సరిగను స్మరణకుఁ గానరావు
 స్వప్నమగుటను నేమొ సర్వంబుఁడెలీయ
 సలవికాకుండె నాకీట నక్కటకట,!

19

కం. ఆరుద్రభూమిఁ గడవఁగఁ

జేరితి నేఁబోయిపోయి చిత్రంపుమహా
 భూరవనంబున్ వల్లీ

భూరుహతతి కుంజవితతి భూతఘనంబున్.

20

సీ. ఒకసీమ దావాగ్ని సకలంబుకాల్ప వే

తొకసీమ మధువు కోరకము తొడుఁగు,

ఒకమూల వేటకాం జుచ్చలుపన్న వే

తొకమూల మృగజాతి యలివుఁ గొలుపు,

ఒకచాయఁ గడనకంటకములు విఱుఁగ వే

తొకచాయ పూలరాలిక లెసంగు,

ఒకవంకఁ బాము లూరకబుసకొట్ట వే

తొకవంక విహంగంబు లొనరఁగూయు,

నావనాంతరమందున నట్టి యిక్క
 నొక్కయెడ బెదిరువడుచు నొక్కయెడల
 సంతసించుచు నడకలజఱిపి నాడఁ

జోద్యములనెల్ల కన్నులఁ జూఱఁగొనుచు

21

చ. అటనడయాడ చుండగ నెయంగిననోర్తునుగాంచఁగల్గితిన్
 బొటబొటఁ గారునశ్రువులుపోదుడునంగఁజెఱంగుదీసిఁనా!
 యెటువిడినాడిపోయితి మహాశః నళా! యిదెరెండుచేసితి?
 కట! కట! యిట్లు నన్నుఁ గడగండ్లను ప్రోసితి యంచుఁ
 [గుండఁగన్.

ఉ. ఎవ్వతె నీవయో! యిటుల నేటికి నొంటరినైతివిందు? ని
 న్నెవ్వరునీడినాంటవి? నెందులదాన వటంచు నెన్నియో
 యవ్వనితామతల్లిని రయమ్మున నేనడుగంగనుండినకా
 రివ్వున నాస్థలిచేవడలి యెక్కలతో ననఁబోతి నెట్టులో.

ఉ. ఆపయిసాగికాంచితి మహాబ్ధిని లంక నళోకవృక్షపుం
 దాపున రాక్షసాంగినలు తప్పక కావలికాచుచుండ గో
 లోపల, రామరామ, యనిలోగుచునున్న పరిత్రనయ్యె! యే
 పాపి తెగించెనొక్కొ పరిభార్యనుదేరనటంచు నెంచితిన్.

కం. అంతటఁజేరితి రాజన

భాంతరమొకదాని, దాని యతిశయమును నే
 వింతగఁగంటిని, నొడువఁగ

నెంతయు రారాజు కూటమే యననొప్పున్.

22

మత్తకోకిల.

వృద్ధిపరులు రాజబంధులు వేషధారులు మంత్రులున్
యద్ధశీలురు నీరపుంగవు లుద్ధతుల్ ఘనకాయలున్
శుద్ధవస్తులు తంత్రబుద్ధులు శుక్తయోగులు భోగులున్
దద్ధరాపతి కొల్వునందు ముదంబుగూర్తుడు సర్వదా. 26

చ. త్రుటియటనిల్వఁగాంచితిని ధూర్తుఁడుదిట్టతనాన నొక్కఁడ
చ్చట కొకతన్వివేణిఁగొని సభ్యులు చూడఁగ నీడ్చి తెచ్చి, య
క్కట! భువనేశుఁ డెచ్చరికఁగన్గొనఁ జీరలనూడ్వఁబోవు టం
తట నలనారి కృష్ణయని భ్యానమొనర్చుట భక్తితోడుతన్

చ. అదికని యేమి యాగడమయా! కడనూరకఁజూతు రే మహా
విదులగు మీరలంచు నటవెంటనె లేచితి నామెఁగావఁగన్
మది నడి హెచ్చఁజింప నయినన్ దెలివొందితి నంతలోనె, నే
సదియొనరింపకుండఁగ నయారె! కలంచు నెఱుంగఁజాలితిన్

ఉ. చూచితి లేచి స్వప్నమునఁ జూచినకాంతలు పుణ్యతాటవేఁ
దోఁచెను భారతాదులను దొడ్డమెలగత లటంచుమెచ్చుట
రే! చిరకష్టముల్ పడసి యంతయు నొపకతో సహించు వా
రే చిరసౌఖ్యముల్ కుదిరి యెంతయుఁగీ ర్తిపహింతురిన్మహిన్

VI సృష్టి సూక్తము.

—————:(0):—————

కం. సారంగధరుని మెట్టనుఁ

జేరెడు దారికినిజనక చేరికఁగల పా

తేరునకున్ దిగుబాటను

1

నోరక యలనడుమ నూషుకొండ్ర మసలుచున్.

చ. తొలకరి వాననీటఁ దులదూగెడు కొండకొలఱకు తూమునన్

గళిగళ శబ్దగుంఢనమనర్గళమై వినిపింప వీచు నిం

దలవడఁ జెంగటకొనిలిచి యల్లచునోహరస్పృష్టిబోధ ని

శ్చల వివశాత్తుచుఁ గనుఁజాపుల నొక్కతఱము

గాంచితిన్ 2

కం. క్రొంజలముల కెంజిగితో

రంజిల్లుచుఁ బిల్లగాలి లాలనములకున్

బింజించెడు నలలెచ్చఁగ

సంజను బొడసూవెఁ గొలను స్తననీయై బై.

3

మ. దరిపై మొల్కలఁ దేలుపచ్చిక విరదంబయ్యె నందంబులన్

శిరముల్ చూపెడుతున్ను చెట్లమునుకల్ శృంగారమైతోచెనా

మఱుఁగున్ గూండ్లనుడాగి టెక్కవినలన్ మైవిచ్చుపక్షుల్

[కనక

గటవయ్యెన్ మితిమీఱుమీనముల సోగల్ సొంపుపెం

[పాతెడున్.

శే. అట్టివేళను వినవచ్చె హాస్యరసము
 లొలుకుపిలు పొండు „రతనాంగి ! యోసి ! రావె !”
 „రావె ! చిత్రాంగి ! యోసి ! యీలాగటంచు”
 వెంటనే నాదుచూడ్కి చూపెంటఁదిరుగ. 5

ఉ. ఆపిలుపాలకించుటనె యాత్మగతంబునఁ జెంతమెట్టవై
 నోవెడ పల్లెనోస్సృతి మహాత్సవమెచ్చఁగఁదద్దదేశసం
 స్థాపితగాధగానమును జల్లనిగాలికిఁబుచ్చి యెవ్వరో
 యాపగిదిచో బయల్ వలికి నారనియెంచితిఁగానిముందఱన్

ఉ. కంటిని మల్పఁగోఁ బశులకాపరి నొక్క ని తానమాడి నాఁ
 డొంటిగ దేహమాడ్చుకొనుచుండియుద్భస్మినిగిచ్చి బెల్లుగన్
 మంటినిదీసి లోవిసరి మల్లుము చుల్లమికంచుఁ బోదమే
 యింటికటంచెలుంగునిడు నింపుగ దేనినొ నర్థవాఙ్మమున్

కం. నేనది కనుగొనుచునె యీ
 మానిసి కీప్రాంతమందు మక్కువఁదగులన్
 మానవతి యెవ్వరితె యని
 యానీటను మంటినుడుల యంత నెచూడన్ 8

కం. నీడను నికనంతౌ నొక
 తాడిని డాగుండి తలనుదప్పించుక తా
 నేడనుగనఁబడ కీతా
 లాడెడు నొకమహిషధాము నగసినవాఁడన్ 9

కం. పై నెండుకాయ నీటను

దా నాపవలెల్లనుండి తనివిని గనమిన్

మానిసి సరసపుబిలుపా

ప్రాణికి వినబడదు చిత్రరత్నాంగనివన్

10

కం. మఱియొకమా అతఁ డించుక

యగమరచేకల్లనల్పు టదఁపుదుంత

దిరుగవె రత్నాంగీ యనుఁ

దిరుగవె చిత్రాంగి యనుచుఁ దీరుగఁబాడున్

11

శా. ఆపాటన్ రమణీ మధీర్ఘముగ రాగానన్ దుడన్ బెంచి సి

గ్గేపాటన్ గనఁబోక పాడెగవరా యెంతైన మోహనఁ దా

నాపట్టున్ మఱువంగనోపునది పోతైయుంట; నవ్వించదో

దాపున్ గర్ణవిన్నోద్దినెవిను మమాత్మన్ వింతసంతోషికాన్!

కం. లోకంబున మూర్ఖులరై

మూకులుగానుండు జనుల ముచ్చటఁగొలుపన్

సాకెడు రమ్య రహస్యా

శోకస్థలమనియ సృష్టిసుత్కృతబౌరా!

13

VII చిన్న నిదుర వెద్దనిదుర.

—————(0)—————

ఆ. వె. నిదుర రాత్రిపూట నేఁ బోవునప్పుడు
 శుషియ యెంతయుగుట గణనసేయఁ
 గాలమెల్ల నొక్కలీలగఁ గడచెడు
 వత్సరంబు లనక వయసు లనక
 వెలుతుఁ జేదియంచుఁదలపోయ నిసుమంత
 కనులుమూయునంత గాఢతమసి
 నెలుఁగు చీకటి యను విభజనమే లేక
 యొక్క కల సుదృష్టి నొప్పుచుండు
 మనుజుడంతరాళి మఱచియే పోవుదుఁ
 గునుకుఁగనినయంతఁ గూర్చునఖ్య
 మాతఁ డీతఁ డనెడు నంతర మెలుఁగని
 శబ్దరూపరహితశాంతి యొకఁడు
 చిన్న యిట్టినిదురె నన్నింట తనియించఁ
 బెద్ద నిదర యెంత పేర్మికలదా!

VIII నా య మె?

—:0:—

ఉ. నల్లనియుక్కుకాయమున సమ్మికఁగట్టిన దండ పిక్క తొ
మ్మెల్లయుఁ బిక్కటిల్లఁ దల నెంతొభరమ్మును మోసి
కొంచు న

ల్లన రాజమార్గపునడక నడతెంచెడు కూలివాఁ డొకం
డుల్లము తల్లడంపడఁగ నోపికఁబర్చిడికొంచు నాసతో 1

ఆ॥ వె. నాదుబండికమ్మి సేదతీఱఁగనాని

యెదియొ చెప్పఁబోయి బెదరువడుచు

వెనుకనడచుచుండె విసువని నడకమై

వచ్చువాని చిన్నె లచ్చుపడఁగ 2

సీ. క్రింద బాటనురేఁగు కంఠూలిపటలంబు

సీలమండకు నెగజమ్మి యరేట

ఎగఁగట్టి మొలచుట్టు బిగియించి త్రిప్పిన

గట్టిపుట్టము రొంటి పట్టువదల

ఆయాసమునకోర్చి యడుఁగిడునొడలంట

డట్టఁపుఁజెమ్మటబొట్టు బలియ

తలును బుజమ్మును తడవు తడవు మార్చి

బరువు రెండింటికీ బంచిపెట్ట

గీ. పట్టుచేర నొట్ట వెన్నంట నుత్తకాళ్ళి
 నీమ్మ చుసురంచు నిక దూరమెంతో యనుచు
 దలుగ దేనాటి కనుచును మఱల మఱల

నన్నుజూచుచు నొక వెడనవ్వు నవ్వు 3

౯. ఆతనిజూచిచూచి యికనాగక ప్రశ్నముభావనై ఖరిన్
 “మోతను జాలమోసికొనిమోయఁగ నేరని పాటుతోప, నీ
 కీతిగ నెందునుండి యెటకేగుచునుంటి” వటుంటి నన్నలో
 నాతురపాటుమీఱ నతఁడాడఁగ సాగెను నేనునూఁకొనన్. 4

మ. చలిగంజిన్ వడిఁద్రాగి వేఁగుననె నే సొసిద్ధునె యల్లలో
 పలిమన్నెంబులనుండి వత్తును కనన్ బండుల్ కలారల్ల ద
 వ్వుల గోదావరకవ్వలన్ నడచితిన్ బొడ్డెల్లమధ్యాహ్నమే
 కలియున్ గంజయుఁద్రావ లేదునడకింకన్ దేలదేయెంతకున్

శా. తండ్రీ! పట్టనమిక నెంతదవు? సత్రంబుదుమాపున్న నె
 వ్వాండ్రి నక బెడరింతు రేమొయ్యినన్ భాగ్యాన కేమున్నదా
 గుండ్రాతిక బలె బొండ్రభూమిమఱుఁగున్ ఘోరాటవిన్
 గోల్పులుల్

గాండ్రింపున్ జరియించుమన్నెములప్రక్కన్ నక్కుమా
 టే. అని యనెడులోన మాబండి యల్లలేళ్ల [బోంట్లకున్ 6
 పాకలనుదాటి వాని కీవలఁజెలంగు

నేడుమఱుల సత్రంబునీడ దరికి
 వచ్చినది చూడు మల్లదే పట్నమనఁగ

చ. అదికనునంత నెంతోవిసయస్తున,, నా మన హాక్క" టం
[చన

మ్మదపు రహస్యపురబ్రక్మతిమన్న న సేయుచు,, వెట్టి బాగులన్
సదయలేఁజూడు " డంచును భుజంబున మోపును విప్పియం
[దులన్

బాదివినకొత్త పన్నిడని మొండిని తోకటిముక్కఁదీసి యే
విధమున నై నఁ దీసికొని వెళ్లును పాయముఁ జెప్పుచుంచ నెన్
కం. ఏటికి? కొంపోమంటిని

చీటికి భయమంచువాఁడు చెప్పెఁ దలఁకుచున్
మాటాడక పొమ్మంటిని

ఏటికి దాఁ గొత్తయనుచు; వేఁడెనుమిగులన్ 9

ఉ. బండ్లిగొ గడ్డి క్రింద యిడి పై నల గుమ్మముదాటునంత నే
యిండనితండ్రితండ్రి! యనియెంతయునన్ బ్రతిమాలుకొఁ
[గనా

తుండును దాచివెట్టి వడిఁ దోలుచు బాడిని బోవనిచ్చితన్
మొడుగ సంతసంపడుచు సుచుజెమర్చుచువాఁడు వెంటరాన్

కం. ఆటంకము లేకుండఁగఁ

జీటికి సొమ్మియకుండఁ జేరితిమి పురిన్

మాటికి దండం బిడుచును

దాటించినయల్లముక్కఁ దగవాఁడుకొ నెన్.

చ. కొనుచునతడు : “దండ్రి! యటుకూలిని దెచ్చుక యిట్లుకూ
[డునున్

మనియెడు మేము నట్టడవివూఁకుల గొట్టుక వాడుకొన్న నె
వ్వనివా యటన్నతీరుగను బన్నులవేయుచు వీవసాద నె
మ్మనమున జంకుఁగొల్పుటలు మంచియె నాయమె” యం
[చు నన్విజ్ఞాన్.

IX క తా నా ల.

చ. ఇట నిరుక్షిప్తిసంజలనెయివ్విధి నొడ్డలతోడఁగూడి ము
చ్చట విహరించి యింటికిని సంతసమొప్పుఁ జనంగఁ జాలునేఁ
గట! యిది యేటికియ్యెడ నకారణచింతన సేయుచుంటి ను
త్కటముగఁ జూడఁజూడ నెదఁదట్టడు వింతవిచారభార
సీ. సోగత శ్యామపున్నాగముఁ తెలిపూలు [ముల్.

జల్లపూ? యిదియేమి చల్లకేమి!
ఇంపులొ ఘుమ్మనుచంపకమ్ములు తావి
గుప్పపూ? యిదియేమి గుప్పకేమి!
దిటములై వెఱిగినవటవృక్షములు చాయఁ
జూపపూ? యిదియేమి చూపకేమి!
పూతమై ప్రియహింతుగౌతమి తమ్మె
వీవదో? యిదియేమి వీవకేమి!

కిచకిచ మటంచు చూరాలపిచుక లిష్ట

యెగురవ్రా యిందు? యిదియేమి యెగురకేమి!

బెదరి బెదరి గోడల మేకిపిల్ల లిపుడు

రాయవ్రా యిందు? నిదిదేమి రాయకేమి !

2

ఉ. ఆడరొ? మ్రోలబచ్చికబయళ్ళను గొండలుబంతులాటలన్

బాడరొ? వెన్న నిర్మిరిణిపజ్జను గొండలు పానపద్యముల్

కూడరొ? గోడలన్ సభిలగొండలు వాసరచిత్రచర్పలన్

జూడగ నదియెల్ల తిలీగొప్పన పోజలుగంగ నయ్యెడున్.

కం. కారా మునుపటియొజ్జలు?

లేరా సంఖ్యను మునుపటిలీలన్ ఛాత్రుల్ ?

ఈరా మునుపటివిద్యల ?

నారయ నదియెల్ల నడచు నప్పటి యట్లే.

4

తే. అయిన నెమ్మనమందున సభినవముగ

నుదయమొందెడు నొకచింత నుండనైతి

నేను కొన్నాళ్ళు లింకిందు నేర్వనైతి

నంచునై యుండనోపునో? యనియుఁగాదు.

5

చ. పొదలు కిళావిధానముల పొందగు నీవర పాఠశాలలో

జదివినవారుకారె మతి చాలపరీక్ష కృతార్థతాచు స

ముదపడువారుకారె యిటుమాన్ గలకాలమునుండిపాఠకుల్

మదిదలపోసిరే యిటుల మామక మానసమట్లు వింతగన్

కం. ఏమో వారలు నావలె

ప్రేమంబునఁ జింతచేసి వింతగఁదోపన్

వేమాట తలఁచుకొనుచున్

గామితకారణముఁ దెలియఁగాఁజాలకొక్కో.

సీ.

అరయ నియ్యది మన యర్థపు స్థకమందె

కనిపించు నీగురున్ వినఁగ నేల?

ఘోషింప నిది మన కు త్తవాతమెకాదె

వృధగను నీగురున్ వినఁగ నేల?

భావింపఁ దురకలప్రశ్నంబులే తెల్పు

మునుముందు నీగురున్ వినఁగ నేల ?

తలపోయ నిదియెల్ల తెలుఁగుసంస్కృతముగా

విదితంబె యీగురున్ వినఁగ నేల ?

గీ.

అనుచు నెంచుకొనుచు గురుల్ వినుచు దానిఁ

బెడచెవినిబట్టి కొన్నాళ్ళు కడపితిమిగ

చదివి చదువని చాడ్చున సంతసమున

నొజ్జలును మమ్ము దయఁ జూచు చుండుకతన.

షాయప్రచారరగడః—

మట్టియూడ మంటినాడ

గొట్టెపిల్ల కొసరిచూడ

భూరుషాములు పూలువిడువ

పాటునదిని బడన నడవ
 కూలిపిల్ల కూడు తేగ
 బాలుడొకడు బండి లాగ
 నరసికొనుచు నందుబాడ
 గఱచి గంటఁ గడపు వాడ.

9

సీ. అగ్గింపకుందురె న్యాయశాస్త్ర మెఱింగి
 తలఁపులక నిచ్చలు తగిలియున్న
 కొనియాడకుందురె గురువిధానము నేర్చి
 కుఱివాండ్రకుఁ జెప్పఁ గూగుచున్న
 నుతిఁగింపకుందురె జత పరీక్షలు దేటి
 యుద్యోగ పథికార మెప్పియున్న
 వినుతింపకుందురె ఘనశిరుల్ గణించి
 గుణియించుచుండెడు గొప్పనున్న.

గీ. సన్నుతింపరె పట్నవాసంబు నున్న
 బొగడకుందురె పల్లెలఁ బొదలుచున్న
 గ్రిందఁబడిందు విద్యలఁ గెరలి నట్టి
 చాత్రసత్తము లీ కళాశాల నంచి.

10

చ. పోడమెడు యావనంపు నెఱిపోడిమి వావిరిపుట్టురత్నమిం
 పడర కళాప్రయుక్తముగ సచ్చపువిద్యల సానఁదేటి యె
 య్యెడ గురువిచ్చు నెత్తుడుపులీనెడుకాంతిఁ జెలంగినట్టి యా
 కడఁచిననాల్గొక్కొక్కమెయిఁ గ్రమ్మఱ రమ్మనవచ్చునట్టివే ?

X వారిని పాతమా.

—:0:—

మ. తుది నీదర్శనభాగ్య మబ్బెనుగదే! తోరంపుసంతోష మీ
మది రెట్టింపఁగఁ బాపనాశన మహాభఃపాతమా! నీవు నీ
కదే! చెంతన్ విలసిల్లుచున్ బ్రచురమా యాకాశగంగాం

[బుపెన్

రొదతోమబ్బులుముద్దు వెట్టుకొన నాలోచింపఁ జొద్యంబవే.

ఉత్పలనూలిక.

వారినిపాతమా! యిటులపర్వత రమ్య రహస్య సీమలన్
స్వైరవిహరినై రదనపజ్జియనంగ గుహస్యమందు, మం
జీర మనంగఁ బాదపవిశేషపదంబుల, వ్రేలు ముత్తియాల్
పేరన శైలకంఠముల, బృధ్విమెఱుంగన రాలుటకు న
వ్వారిగఁ గానిపించి తొలిపల్కు తెఱంగున మ్రోయుచుం

[దువే,

కోరిక నాట్యమాడుదె, యకుంతమా తలఁబ్రాలువ్రాలెజె
ల్వారుదె, చాటుచాటు వెనెనత్తువె; చూడ వినంగ నార! ప
త్తిరులు నీదు పోకడలు, శెన్నిదియంచు నెఱుంగలేము, నీ
హోరున నర్థమేమికలదో గ్రహియింపఁగలేము, కానలో
ఘోరమృగాళిఁ చావకసుగోష్ఠి సతంబును బోధసేయ, నీ
సీరముతన్న నీదు రమణీయవిలాసము కంటి కింపుకాన్

దూరము నిన్వనాంతరపు దుర్గమమాకనుమన్ సృజించెన్!

భేరి నినాదమట్లు వినిపించెను నీధ్వనిసేతఁ బిల్లలై

చేరి, పియచ్చరాంగనల శ్రీఁగచనీనడసేత బ్రామపుం

బూరుషులొచ్చు మోహపడి, పూర్ణమతుల్ ముదుసళ్ళ

[తెల్ నెలుల్

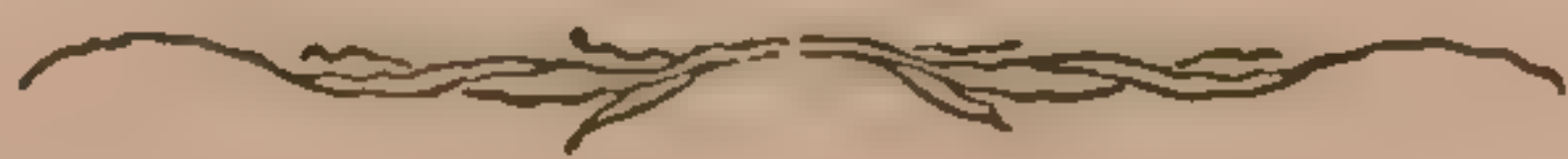
దీక్షన ఫేనమీను నినుఁ దెల్పికినిల్వవటంచు జ్ఞానులై

యూరసి, సన్నుతిఁత్రుడిద యాతురతన్ భవదీయ యాత్ర

[కుల్.

—•—

XI వింత విలోకనము.

చ. పదిపయి నాలుగేండ్ల యెలబ్రామపుఁ బెంపునహించు మై

[పసల్

కుదిరిచి కచ్చకుచ్చెదగఁ గూరిచికట్టిన జ్ఞుచిర సొం

పోదవఁగఁ గన్యకామణి మహాదధి సాంధ్యతరంగధేన సం

పదలకెలంకునొక్కరిత సైరవిహారిణి మూచుఁ జొక్కెడున్.

చ. అరయఁగఁ గానరాదుకద యాపులు బంధులు కానియా

[మెముం

దఱ నెనుకెందుఁ జూచినఁ దదాత్మను సంతయుఁ గోరి యే

[మనో

హరునకొ యిట్టులట్టుల నడాడుచునున్న దటన్న జూపులం
దరమర యించుకేనిఁ గననైతిఁ గరంబు విమర్శసేసినన్. 2

సీ. ఎడఁబయ్యెననుహల్తి నుడుట ముగుగులొత్తి

చలువ పయ్యెరల నానక్తిఁబీల్చు

విరియురిగు లదల్చి యురయునందెమఱల్చి

వైఁబడు నీట విభ్రమతనాను

మొలనూలు నడిలించి జడ పూలు కుదియించి

గుల్లరంగుల మేనుకోర్కె నేరు !

గెమ్మావి నపుఁదాల్చి క్రేగన్నుఁ గవఁదేల్చి

యలయపారాబ్ధి ప్రిమానఁజూచు

3

గీ. నఁతియేకాని యితర మొక్కిఁత కనదు

పలుకరించు కడు పారవశ్యయగుచుఁ

దనదుహృదయాబ్జమం దెట్టి తలపులూని

మెలఁగుచున్నదొ తెలుపదు తొలఁగిచనదు.

తే. ఎవరి లతహాస యగునంచుఁ దివిరి యెవ్వ

రైనఁ బలికంప ముత్పింతురేని యార !

నిష్ఫలంబయ్యెడిని యల సమిషమందె

ముగుడసిగ్గు తొట్రలఁగ మాకోమునెట్టి.

4

ఉ. తువ్వెద యంటులేని నవతోయజరాజముబోల్కి దోషహీ
సమ్మయి కుల్కునాపె వదనమ్మునఁ బెట్టనిసామ్ము కాఁగఁ
[బే

మమ్ము తలిర్చుచుం బరుల మానసమున్ హరియించి.
[నూత్న భా

నమ్మలనిల్చి గూర! కనుపట్టెను నొక్కని కొక్కవై ఖరిన్.

ఉ. ఎవ్వరి చిన్నదానవగు దేటికి నొంటగ నిట్లు వచ్చితో?
యెవ్వి త్వదీయభావనము లిల్లెట నాకొక రవ్వదెల్పుమీ
మవ్వపుజవ్వనీ! యనుచుమామకమిత్రన రేణ్యఁడొక్కఁడా
నివ్వెరవ టుదీల్చుకొన నీతిమెయిన్ గదియంగఁబోయినన్.

ఉ. ఆతని సాహసంబుడిపి యల్లన నేనిటు పల్కినాఁడ; నో
భ్రాత్మివరేణ్య! యట్లడిగి రామమనోహర ముగ్ధచేష్ట సం
భూతకలారహస్యముల పొందికకున్ వెలియూటలేల యా
కూతుకయూరు పేర్విడిచికూర్చెడుదృష్టిసుఖాన్ధిఁ దేలుమా.

కం. అని యతని సమ్మతింగొని

గొనబగు నొక యసుకతిన్నెఁ గూర్చుని తమిమా
కనుఁజూపు సాగునంతకుఁ

గనుఁగొంటిమి యల్లవెంత కన్నియ మిన్నన్. 8

చ. కనికని యామెచెయ్యలను గౌతుకమందుచు నెట్టకేలకున్

గనఁబడదొక దివ్వరిగఁ గన్నియ యెవ్వరిదా నటంచు నె

మ్మనమున నద్దియెల్ల మటుమాయగఁదాలించి యప్పుడప్పు జ్ఞా
త్తినిఁగొని మేముతద్విధము వింతవిలోకనమంచు నెంతుమే.

—:0:—

XII శా ద్వ ల సు మ ము.

————(0)————

చ. జలజలజాలువాలు నొకసన్ననితీయనిపగటకాల్వకా
వలిదరి నిర్జనంబయినపచ్చని మెత్తనిశాద్వలాంకురం
బులపఱపున్ మనోహరపుఁ బొద్దును బుచ్చుచునున్న
[నాదు క
న్నులకునుదర్శనీయసుమనోజ్ఞసుమంబొకట్లత్తోఁచుచున్.

చంపకమాల.

తనదగుచిన్నిమోము నొకతట్టునకున్ మఱిలించి గడ్డితో
గొనబగురంగుడాచుకొని కొంకుచునుండిన నంటి నీట్లు “ఓ
మనసగుపువ్వుమిన్న! యనుచూస మదేల? త్వదీయజీవనం
బునకును సాటియెద్ది? వెనుపున్ గనుదాసపు పచ్చికందులన్,
దనిసెనువాఁగుతుంపఱ, విదాహము తీర్పు కొనంగనేర్తువే
సునుఁదుహినఁబులన్ బుతువునున్ బడువానల, నై క్యమా
[దువే

జనుఁగునుడుః శ్రీకాశమునఁ జెల్వపు వెన్నెలతెల్పులందు, లే
తనవులఁగుల్కు దేయరుణతఁ బ్రభవిం చెడుబాలభానుచూ
డ్కినిక మణీయ సంచలనక్రీడలః జొమ్మ దె మందమాగుతం
బున, బెదరంగనేల? మొగముఁ బెడవెట్టఁగనేల? సన్నుదం
బునువిడనేల? యీన ” నికఁబువ్విటు మాఱునచిం చె
[..నన్న! యా

ఘనమగుఁగోగమున్ పడఁచుఁగ నెడగుటన్ మానునీదుచాదఘ
ట్టనమునుదప్ప జాలినకదా మనిమాసలు బాసితిన్ గడున్.”

XIII చా వి ర వ ల్లి క.

ఉ. పల్లియమూలనీధి నలునంకల నింకొకయిల్లులేదు మా
పల్లనభోజనాలసమయంబయి సందశితప్పె నోపధి
వల్లభుబండువన్నె కనుబాడువొస ర్చెడుఁ బంటచేనులక
సల్లలితానిబాబు వెదజల్లెడుఁ జల్లదనమ్ము మాఁకులన్

తే. ముంగిలినెసంగుతిన్నెపై మోద మొలయఁ
జుట్టుఁజోద్యంబు కందోయిఁ జూఁఱిఁగొనుచు
నొండు నవసూంవనుండు కూర్పుంకి యుండె
సృష్టి నగ్గింపనెంచు కవీశుమించి.

శా. ఆహాహా! పవలెల్లఁబాటుపడి ఘర్తాంభోఃపప్రాతఃకుళం

దేహంబుల్ తనియన్ జెలంగునిట నీదృక్షంబుగన్ సృష్టియు
న్బాహుబాహిని రాచుకొంచుఁగమదఁభాధిక్యమున్ జూపసం
దేహంబందనిపట్టణసులకు సిద్ధిపంగఁ బో నేర్చునే?

తే. నీలజీమూతపథమునఁ గ్రాలునిభిల 3

గోళమాల నిన్నె చంద్రమా! వీలఁ గాంతు

నోగునాగుల నుయ్యాల లూఁగుచుండి

యెపుడో నెలకొక్క మాతేపు నెలయుచుండు. 4

తే. ఎడపదడపను వరిమల్లతడుపు లందుఁ

గలియు నీసుధాకరవృష్టి కలననేమొ

ధాన్యము పసిమిచాయను దినరుచుండు

వట్టినీటనె యగునేని యట్టులున్నె? 5

తే. ఇరులుకవిసెషునింతలో నెందు నుండొ

తోయ దావాచ్చిదితుండయ్యెఁ దొగలతేఁడు

ఓహో! చిమ్మెడు చకచకద్యుతుల నందు

సానరాపిడిఁ దేలు వ్రజంబు సరణి. 6

తే. నిర్మల ములగుకాలున నీరములను

ఆకుల ముఱంగు వెన్నెలయంద మయఁగె!

చూచుకొలఁదిని సొంపుగఁ దోచుచుండె

మచ్చలు కలట్టిలేడిమైమచ్చ మెఱసి. 7

- తే. డోలికలఁ బండుకొనుఁ బసిబాలలట్లు
కెంపు లొలికిందు చిగురాకు జొంపములను
గూర్కునొందెఁ బోలు శకుంతలతులు
కానిచోఁ జెవినిబడదె కలరవమ్ము. 8
- తే. గోపబాలుండు పొలమున గోగణముల
విప్పి పాలకావడినూని వేణు వూదు
కొనుచుఁ దనయున్నిఁ జేరెడు వినఁగనయ్యె
హృదయరంజకమైన శ్రీకృష్ణగీతి. 9
- తే. ఇంతదనుకఁ దల్లిపొదుఁగు సంతసమున
గడుపు నింజారఁగుడిచి మ్రోగన్న వెట్టి
నెల్లలేగపైఁ బ్రసరించు వెన్నెల జిగి
సితతరంబు నిశ్చలస్థితిని నెగడు. 10
- తే. అదియె చలియించు పచ్చిరావాకుపైని
చాయతఱుఁగుచు మిగులచంచలతేఁ బెరయు
అబ్రపడనేలః సహజుడె యద్దియెందు
నాశ్రయంబుల గనుతపో యాశ్రమలకు. 11
- తే. అలరుఁగొమ్మల రవళిక నాలకింప
సాకబడనేమొ నిశ్శబ్ద మీకడలను
శాంతమాధుర్యరవము నిరంతరంబు
వినఁగవచ్చెడు నుండిలే దనఁగ నహహా! 1

ఉ. ఇట్టిమనోజ్ఞసీమ లభియించిన నిర్మలమూనసంబునకొ
గట్టితపస్వియైండు పరకాంక్షలద్రెంచి తపం బొనర్పడే?
అట్టననేల యొగడునవయావనశీలుఁడు ముద్దుగుమ్మఁ జే
పట్టి మనోజులీల కయివారము సేయుచు హాళిఁ దేలఁడే?

కం. అని పలుదెఱఁగుల సృష్టిని
గణించుచు నడుమనడుమ ఘనముగ నెదియో
వినుకలిబడ వినుచును నది
తనుఁగాదని యెంచుకొనుచు నరుణుండుండొ. 14

కం. అమ్మాయీ! మగనికే నీ
చ్చిమ్మా! తేనంగనచ్చు నెపుడును నాల
స్యమేయగు ననియెడు వా
కృష్ణును నొడువంగనయె గృహంతెనమండొ. 15

చ. అదివినియేడునకొ బెరిటియం దలరారెడు 'వర్ణ' బావి యం
దుదయమునొండె నీగములనొప్పుగఁ జేదెడు నిస్వనంబులన్
బొడతెడుకంకణానకట పూర్వయుగాయుగా, మంతకంతక
నీలమొగిలించుచును నాదెన నాతని దృష్టిఁ జూటఁగన్.

పలను చుచులపి యోచన మొత్తుక నిండునీళ్ళు చెం
బోపికనొక్కకేల ధవళోచితమామడుఁగొక్కకేల నెం
తోపరువుప్పతిల్లఁగొని దోపినకుగుచ్చెనుజార్చి గుమ్మమం
దాపరువంపుమూర్తి కన నల్లనడగుననుంచి లేచుచున్.

ఆ. ఎన్నికలనుగన్న యించువింటి బిగించి
వడలు మోహకుసునుబాణ మనఁగఁ
బొలుపు వలపుఁ బలుపు బొమగవఁ ద్రిప్పుచు
నొఱపుఁజూపు చుఱుకు నెరపుచుండ్లి.

18

కం. తడిసినహస్త తలాబ్జముఁ
నుడుచుచు నద్దానికతనఁ దొలఁగినపయఁటన్
వడి సవరించుకొనుచు న

య్యెడ ద్వారంబుపయి నొరగ నెంచుచు నుండన్. 19
మ. వనజాక్షీ! యెదియైననుండు నటనాద్వారంబువై నానఁబో
కనుచున్ గాంతఁడుకాంతపాణితల మత్యంతంబుఁ జేబట్టిపె
రనుఁగున్ గుఱ్ఱుచుఁ జేరఁదీయుచునుగాఢాల్లింగనోద్యక్తుఁడై
తనవామాంకముసందునిల్పుకొనియాతన్వంగితోనిట్లనున్.
మ. చెలియా! చేతులులాగకున్న జలముల్ చేరంగ ప్రవేశ్యైట్టగా
నలిగెన్ బోగలశంబు తెచ్చు నెడ మేనన్ జెమ్మటల్ పూసెనే
యలివేణి! మొగమట్లువెట్టకుము సిగ్గందంగరాదందు నొ
ళ్లలయన్ దంపతులొండొరుల్ తెలుపుకో నాయాసముల్
[తీతెడున్.

తే. తనదు పదునాలవకళను దప్పికడనఁ
గ్గిందు మీఁదను బడుచుంజె నిందుఁ డందుఁ
బద్ధముఖ! నీ క్షణక్షణ పర్థమాన
మైన యాననశ్శ్రీఁ జూపనగును గృపను.

22

కం. కంటేశారద కాముది!

వింటు నిశ్శబ్దమహిమ! వెలచీ! నిక్కం

బింటికిముంగడ నిట్టివి

యుంటాకభాగ్యంబుచూనె యుత్సవ మొదవన్. 23

ఆ వె కుందరదన ! నీమ మందహాసగుచులు

వనజగంధి నీమ తనువు వలపు

లేతవెన్నెల నలవాయుపోతములను

వెలితి నెల్లదీర్ప వెలయుచుండె. 24

తే. తెల్లనగుఁబూలగుత్తులఁ దెఱవ లిట్లు

తమ వినీలపులికలను దాల్చుచుంటఁ

బూచి మబ్బులు చందురు దాచుచుండు.

అల్లదే ! చూడు నామాట కల్లయేమొ! 25

తే. అందమున్ జక్కఁజేసికో నబ్జవైరి

యాస్యమినుఁజూప వానితో హాస్యమాడ

సరసి యాత్మతలమ్ము చంచల మొనర్చు

భావహీనమ్ములని వానిఁ బలుక నగునె ? 26

తే. కొక్కె మొకియింత గట్టిగ నొక్కుకొనుము

గీసికొనుకంటె మెడవంచ కీరవాణి !

పలుకు బంగారమామెనా వాతెఱలను

మెడపవేరికని యిచ్చోట మేరకానా ? 27

రమణి! తెలియుమా వెన్నెలరాత్రులందు
 చెలులు చెలువులు కూర్చుండి వలపులూరి
 ముచ్చటలఁ దేలుదురె యేని ముందుజన్మ
 మందు వారు చకోరద్వయంబు లనుచు. 28

చ. పలుకుచునట్లు యాతఁడెల్ల బాయపు బాహువును వి
 [యాంగనా

లలితవిభూషణభీతిగలింబునఁ నొంగిలిపూర్తిసేయఁ జె
 కులకనుదార్చి నొక్కకొననోరులతో నిమగ్నంగఃబోయినచే
 నెలఁతుకదాని నెల్లరమణీయముగా గ్రహించినవృద్ధుడనై.

కం. నాథా ! చెల్లునె మనకిటు
 వీధిని సయ్యాటలాడఁ బెఱనా రరయన్
 శోధింతురు నఖిల లెఱిగిన
 బాధించెడ రెకసకియపుఁ బల్కుల నెంతో. 30

తే. అనుచు సనియెడుసతినుడి నాలకించి
 మాస్తల మల్లనల్లన నందు కొనుచుఁ
 జెక్కుఁజెక్కుఁ దాన్కొనఁ జేసి మక్కు వెసఁగ
 సమలస్పృష్టి హాస ప్రేరితాత్ముఁ డగుచు. 31

కం. బాలా ! భార్యా భర్తలు
 హాళిం దేలంగఁగోర నన్యుల వేళా
 కోళము లాటకములా
 యీలీల విచిత్రస్పృష్టి యెన్నఁడుఁ బొడమనన్. 32

తే. కలిక ! కానలసినప్పుడు కలుగఁబోవు
మంచినమయఁబు లవి యసానూన్యములుజ్ఞ
కావున యదృచ్ఛ నయ్యవి కానఁబడిన
ననుభవింపంగ నొప్పగుమనుజునకును: 33

తే. ఉదేద! ఆనోన్యమెడఁబాసి యుండునట్టి
నింపఁబులు ప్రియఃశఁబుగఁ దలఁచుచుండ్రు
కూడుకొనుటకు రేయెండ వేడి వేచఁ
గూడినమనము వీడంగఁ బోయగునె? 34

ఉ. అంతయకాక యిప్పు డిటు కన్యులు నచ్చెడువేళకాదు శు
ద్ధాంతరహాస్యలీలఁ దలఁదన్నఁగఁజాలెడు చాడ్పుమీఱు నే
కాంతిమెసంగు నిండనుచుఁ గాంతుఁడు సంతసమెచ్చఁ దృ
[పిమైఁ

గాంతిసుఖాభరంపుననకంబును ముద్దిడుకొన్న మెల్లనన్.

కం. మదవతి సాధునితో నన

నెదుటనలకు రావిరవ కెసఁగుచు నుంటన్

భదనంపుగూటి నిదురన్

గుదురుపాడు పక్షిమేలుకొనుటకే గనుచున్. 35

ఉ. ఎవ్వరు కాంచఁబోరనుచు నిప్పుడు మీరలు వల్కినట్టి వా
క్కవ్వలనెట్టి కట్టెదుట నా భరణీదుహా సంభ్రమశ్రుతం

బద్విహంగంబుల నిదురనల్పజిన్నెముచు నొప్పునీశశక్తి
మవ్వపుముద్దునెట్టి నను మన్ననమీ రిటుసేయు టెందు
తే. దాన తరుణుడు వల్కె-డుఁ దగుళి నెంచి [చుకె.

“నీవు కనుగొన్న దంతయు నిశ్చయంబై
కాని దానికి నొండొక కారణంబు
కలదు నీకును నయ్యదెనియు నకయ!”

38

తే. “పలికితిని నేను సాదర్భవశత నట్లు
కారణంబేమొ చెప్పరె మీదు తొల్లి
మీకుఁ దెలిసినదంతయు నాకుఁ దెల్పు
బాసచేసిరి చెప్పమి పాడికాదు.”

39

ఉత్సాహము:—

అనుచు నెట్టివింత కారణంతరంబు చెలువునో
వినఁగ మనము సంభ్రమింప వెలఁది ప్రియునికంతమున్
దనదు మృదులబాహులతలఁ దగఁబెనంగవేయుచున్
వినయభావ మనయ మోము వెడఁదయెడఁనఁ జేర్చినన్.
చ. నెలఁతనో! సాధ్యమే మిదికి నీకడ దాసఁగనంచునామె నా
చెలువుఁడు ప్రక్కకున్ దిగిచి చెల్వెలయన్ మణికట్లు హ
[త్తుచున్

మెలికలు వ్రేల్లనల్లుచును మించెడు నెయ్యపు శ్రద్ధ నొగ్గు వీ
నులకును విందుగాఁ గతమునున్ నుడువంగఁ దొడంగె

[నివ్వెన్.

నీ. షడకొట్టు ననుకొంచు జషియంగ నేటికి
 కలుగుఁబోఁ బొడుగునఁ గాల్వకఁ
 ఎండదెబ్బనుకొంచు నెద నొంద నేటికి
 పొడలుబో నిరుగడఁ భూరహళి
 వేడిగాడ్పనుకొంచు వెనుకాడ నేటికి
 జరుగుబో నెడనెడఁ జల్లకడలు
 ఆకలియనుకొంచు నాగంగ నేటికి
 ఆమరుబో నూరూర నన్ననత్ర

తే. మనుచు నెచ్చెట్ట సరిపుచ్చుకొనుచు వైళ
 మత్యవసకము లైనకార్యములు పిలువఁ
 దప్పనిని బాటసారులు తఱలుచుండు
 మిట్టమధ్యాహ్నమున నొండుచెట్టు క్రింద.

42

.ఆ బండి నాపుచుండి బండివాఁ డందున్న
 వారితోడ నిట్లు పలుకసాగె
 నిందునుందు నేను ముందుఁ గానఁబడెను
 దారి తిన్నగానె యూగుఁ జేర్చు.

43

ఆ. మీ రడిగినయిల్లు దారి నే పోవంగ
 రావిచెట్టునొండు ప్రక్కఁ గాఁతు
 దాని కెదుట కలదు త్వరితంబుగను రండు
 పొద్దుకుంకు తిరిగి పోవుటకును.

44

ఉ. ఆపలుకల్ విసంబడినయంత న పురుషుడొక్కరుండు బం
డాపుమటంచుగ్రిందదిగి యందున నింకనుగూరుచుండి యే
మో పలుతీరులక వివిధమోడనల నిదురించు బాలకున్
తీపుచువచ్చినార మదె లెమ్మిక నెల్లిని గీయుమాయనక.

తే. యోడశాబ్దలతా సుమశోభగరిమ

యొడలి నన తావులను నలుగడల బరప

బాలకుండును డిగియెను బండినంత

నుభయులును ద్రోవగొనిరి మృదూక్తులెసగ. 46

చ. పురవన శోభచేసితిమి ముఖ్యకలాబుల నెంచినార మెం
దరసిన గాని, యొక్కవిధి నక్కఱలే దనినాడ విందిక
సరిపడఁబోవు నే మనకు సత్ఫలమున్ బడయంగఁజూచుడే
పడునదనఁబు బోవిడిచి భావనసేయుము తృప్తి నెంత

తే. అనెను బూరుషువచనంబు నాలకించి [యున్.

మాఱు మాటాడ కల్ల కుమారపర్వడు

చుట్టపట్టుల జనపదచోద్యములను

దేరకొనఁజూచుచును నడతెంచుచుండి.

48

తే. మొదటియడగు నెపోనడ ముచ్చెమటలు

నొడలి గ్రమ్ముచు దుస్తలు తడుపు చుండఁ

జేరుమాలున నొస్తుకో జెంతనున్న

పొలముగట్టున మామిడి చలువనిలిచి.

49

- తే. మెఱకమడిచివేసిన గడ్డిమేటిగోడ
కల్ల నల్లన దుముకుచు నరిగియందు
జాఱు గింజలనేరుకో జంట కుడుకర
నూయు మురిపెంపు ముద్దులగున్వఁ జూపు. 51
- తే. అంత కంతకు వేడిమి నధిక మగుచు
నందుకొను గాడుపున నాయాస మెచ్చు
గాపువట్టిన కొబ్బరి తోపుకేలన
నాగి యిసుమంత విశ్రమం బందవేచి. 52
- తే. కంచెగోపల విరిసి పుష్పించుచున్న
బండిగురి వెండ తీవెను వలపుమీఱ
లేవనెత్తుచుఁ దక్కిన లేతలతల
గణన సేయని తాళవృక్షంబుఁ జూపు. 53
- తే. కనఁబడెడు నీరములు దప్పి దనుపుకొండ
మవయందులఁ గడుగుద మనుకొనంగ
ఘాతి పావంచ రేవు నానీత మగుచుఁ
దారసిల్లిన చిన్నకోనేరు దిగుచు. 54
- తే. ఉదకములఁ దేలి రాల్చిఁ గొదవపువ్వులు
మిగుల నింపుగ సొంపుగ నెగడుచున్న
విడిచి పుచ్చుచు బద్ధముల్ విడుపు బొంగు
గొజలు పూతప్రభాకర కరముఁ జూపు. 55

ఆ. వాని బూరుషుండు వరుసఁ గనుంగొని

తనదు వాక్యములకుఁ దగకొనంగు

నుత్తరంబులట్ల చిత్తంబు నెఱుఁగుచు

మేలుఁగోరి గొడుగు మెల్లనొక్కి.

55

చ. ముడుచుచు రావి యియ్యదియె నుంగల నిల్లదె యంచు

[వేఱుగా

నడుగక మెట్లనెక్కుచును నాతలుపున్ దేఱునంగఁ దట్టినన్

వడి గృహమేధి దగ్గఱగుబందుగులెవ్వఁ వచ్చిరించుఁ దా

గెడ నెడలించిచూచె స్మృతికిన్ స్రుశియింపడు వారిఁ

[జూచుటర్థం

శ్లో. అయిన మర్యాదకనుక సాద్యంబు లిచ్చి

లోపలికిఁగొంచు బల్లనుజూపి యందు

నెలమి దయసేయు డంచు శిశులజలమ్ముఁ

గ్రోలగానిడి దప్పకఁ గొంతఁదీర్చి.

57

శ్లో. ఎండఁ బడి వచ్చినారలె యిల్లువిడిచి

యెప్పుడు బయలుదేఱిన వాఁ యిర్వ రిపుడు

సరగ మడిఁగట్టుకొని లెండు జలుపఁ దగును

ముందు భోజనంబేమి మోమోట పడక.

58

శ్లో. అనుచు వడివడి పట్టుసేతాంబరములు

తెచ్చి యిచ్చిన వానినిఁ బుచ్చుకొనుచుఁ

- బూరుషుండును సందర్భ పూర్వకముగఁ
బలుక సాగెను నించుక బయలు పడెఁగ. 59
- తే. ఆర్యస త్తమ! యేమాత్ర మన్యసరణి
నెంచబోకుడు మీరలు వృద్ధు లగుట
నుమ్ములను విచియుండరు మాజనకుల
జననులను చిల్ప నెల్ల విస్పృష్టపడెడు. 60
- తే. అంతెకాక వచ్చిన కార్యమంత యందు
సానుకూలంబు కాఁగలదేని ముందు
మీరు పిలువకే నచ్చెడువార మెన్ని
సాగులై నను మీయూను దూరమచక. 61
- తే. అచ్చెరువు హెచ్చె దాన గృహస్థునుదిని
నిట్టులట్టుల వెనుముందుఁ జుట్టుపట్ల
తలచి యెవ్వఁ వారి భాంధవ్యమెదియొ
స్మృతికిరామి మగుడ శ్రద్ధఁ జెవులనొగ్గె. 62
- ఉ. అంతటఁబూరుషుండు తమ యశ్వయమున్ దమ తల్లి దం
[దులన్
సంతస మొప్పఁజెప్పనది సర్వముఁ బూర్తిగనాలకంప క
త్యంతముదంబునన్ బలికె . ఆ ! యిక నెల్లనుగోచరంబె
[మీ
రింతకు వచ్చు టెంతయును నీక్షణ భాగ్యమటంచు నేడ్చె
[ఱన్ . 63

తే. పలికి వాస్తవ్యుడింటి లోపలికి నరిగె.
 నంతవఱకును నాశల నరయు చున్న
 బాలకుఁడు నవ్వి పురుషుని బలుకరింపఁ
 బోవుచుండిననంత సమ్మద మెలర్ప.

64

సీ. కమ్మకచ్చాపైలమ్ము గొత్తిన నల్ల
 ముంగురల్ మోమున మురిసియాడ
 అగులుబొట్టును బట్టియొద్దిన నునుఁగెపు
 కుంకుమ నుదుటను గులుకుఁ గొలుప
 తడిగుడ్డతుడుపులఁ గడుద్దిన బెళుకుఁ
 గాటుక కన్నుల నీటు నెరప
 ఒడ్డాణమునుఁజేర్చి యొప్పించు వలెవాటుఁ
 బయట నెమ్మేనున వలపు నిలుపఁ

తే. గన్నెయోర్తు పడమఱింటి గడప దాటి
 కొంకునందియల్ మ్రోయంగ నాటిదరికి
 నేగి పొత్తముల్కొంచును సోగచూడ్కి
 వారిపైఁ జూచిచూడని తీరు బఱవె.

65

తే. పిల్లచూపునఁ జిన్నవాఁ డుల్లమందు
 సంతసిల్లి పురుషునకు సంజ్ఞచేసె
 పూరుషుండును నద్దాని తీ రెఱిగి
 బాలికనుగూర్చి ముద్దుగు పలుకు లొనర.

66

కం. అమ్మాయీ! బడి కేగుదా

“రమ్మా! యిటు లొక్కమాటు రమ్మా”! యసియెన్

గొమ్మయు రమ్మని యనగన్

నెమ్మిక దాపునకువచ్చి నిలువంబడుచున్.

67

చ. పొడమెడుసిగ్గు చేత నెఱిమోమును వంచుచు బల్లనైని గో

ల్లిడి యొకవింతగీయుచును నిపుతలిరైచు బూరుషు

[డునుం

“బిడియము చందకమ్మ యదే వేగిమె బాబయ నచ్చువారు

[మా

కడలను గూగుచుండు” మన కన్నియనుం బయికెక్క నే

ఆ. చిక్కు నడిన యట్టి చిన్ని కాసులపేర [యుచున్.

సరిగఁ దీసికొనుచు నరుణచరణ

యగము దాగమడచి యొప్పుగఁ గూర్చుండఁ

బేరుచెప్పవచ్చునె బేరుచెప్పె.

69

ఆ. తీనమైనయెండ దిగజాతి నీడయు

జగితైవైని వ్యాప్త మగుట నరయ

బడికిఁబోవువేళ యపుడెకావచ్చెనా

యీవు చదువు తరగ తెద్ది యన్న.

70

ఆ. బడికిఁ బంకర చటఁ బాఠంబులందున

నేర్వనుండదంచు నేర్పుచుందు

నాన్నగారే తీటి యున్నప్పుడేల్ల మా
యరుగుమీఁద వీని నంచుఁ దెలిపె.

71

ఆ. ముందునుచుకొన్న పొత్తంపుఁబుటలను
దీసి యొక్కటాకటిఁ ద్రిప్పుచుండ
నేమిపుస్తకంబు-ఏది పాఠమొకటి
చదువు నీవెఱిసి చదువుమన్న.

72

తే. బాలరామాయణంబని వడివడిగను
పనిత! నాతోడ నేటికి వనములకని
రాఘవుండన వానితో రక్తిసీత
పలుకు ప్రత్యుత్తరసువాక్యఫణిలొ జదివె,

73

ఆ. చెంతనున్నపలకఁ జేతితో నట్టిటు
చెఱపి గీతపెట్టి చెఱపుచుండ
లెక్కసేయఁగలన యొక్కటిచ్చెద నిదె
చేయుమన్న శ్రద్ధఁ జేయఁగలిగె.

74

ఆ. తలఁపునకును నేటొ తట్టంగ నద్దాని
నూహ సేసికొనుచు నూరకున్న
పద్యపుస్తకముల పఠింపించితివ యేని
యొప్పుగించుమమ్మ యొక్కటన్న.

75

తే. ఏ శతకమందు పద్యమో యెంచుకొనుచు
గొంతసేపు యోజించుచు గోకిలంపుఁ

- గంధమును నెత్తి పతిముం చె గడకునొక్క-
కంఠమును గుమారీశతకంబు నుండి, 76
- ఆ. ఉండియుండి యెదుటనున్న బాలకు నైన
జూడ్కినిల్చి మిగులఁచోద్యముగను
క్రొత్తరాగమొండుఁ గూర్చు కొనుచు నుండఁ
బాట నొక్కదానిఁ బాడుచున్న. 77
- ఆ. చెలువ చాలతడవు సిబ్బితఁబడుచును
బాడఁ బూలచెడ్డపాట నొండు
వినెడువారి కెంతో వీనులవిందుగా
స్వాదురసము లొలుక వరుసఁ బెట్టి. 78
- ఆ. ఏమిసేయుచున్న నిదియేమి వీరలు
ఎదియొ యొండుదాన నిచ్చుచుండి
రనుచు నిట్టునట్టు లరయుచు నుండంగ
“అమ్మ! యొక్కమాటు రమ్మటంచు”. 79
- ఆ. పిలువనయ్యె దానఁజెలువనుఁ బురుషుడు
వెళ్లనచ్చునమ్మ తల్లెపిలుచు
నన్న బల్లదిగుచుఁ గన్నియ లోపలి
కేగి నిల్చి యమ్మ! యేటికనియె. 80
- శే. తల్లి వెండిగిన్నె పిల్ల చేతికినిచ్చి
పిన్ని యింకఁ దోడువెట్ల దేము

దీనఁ బాలు తోడితెమ్ము నీ కయ్యెడు

నత్తవారు వా రటంచుఁ బలికె.

81

చ. అదికనిపెట్టి వాఁ డిపు డాగఁగఁ దీతిక లేమిఁ గొత్తఁగా

బొదలెడుఁజన్వుఁ బూపుచును బూరుషుఁ డాయిలుసొచ్చి

[“మయ్య! ఏ

మిది శ్రమనొందబోకుఁ డీట నిప్పుడు నిల్వగఁగాదుమాకు వె

ల్లెద” మని పల్క, “పచ్చితిరొ లేనొ యిటుల్ చనుదేర భా

[వ్యమే”

తే. అనుచుఁ బీటల వేయంగఁ బనిచి వాని

నందు విచ్చేయుఁడంచును నరుగువెంచి

నట్టి కార్యంబునర్వంబు నందు జరపి

నట్టిదాని నెఱుఁగుచు గృహధిపతియు.

83

కం. వా రిక నుండమటంచున్

సారెవచించినకతమున మఱి మితరుగ్

గోరికయుండిన నే మన

నేనుతు నే బొద్దుపోవులిలిపిన ననుచున్.

84

ఆ. తిరిగి పురుషునాపి సరిగ మా యిల్లెనఁ

జూడలేదటంచుఁ జుట్టుఁ బెరడు

గదుల నెల్లఁజూపి మదిలోని కోర్కెల

సరవిదెల్పె నెంతో సరసముగను.

8

- ఆ. బాలకుండు మాత్ర మాలోపుననే తాను
వీధియటగు నాని వింత నిలిచె
నుక్కపోయునింట నుండంగలేమి నో
యాత్మఃబొడము తలపు లాపలేకొ. 86.
- తే. అతని హృదయసరోవరమంగు నల్ల
కన్యకావృష్టిపతనము గాట మైన
భావ వలయంబులను గూర్చి ప్రతిరుతమన
వాక్యముల నివ్విధిని బయల్ వడఁగఁ జేసె. 87
- తే. “ భ్రమరమా! యిది నీ పరిభ్రమణ ముడిఁగి
యా నవ్రోత్పల్లపద్మంబు పైని వ్రాలి
యలవడెను స్వాదుచుధువుల నానుకొనుచు
సంతతంబునుగనుము నితాంతశాంతి. 88
- తే. తిరిగితివిగ కాననముల నరసితివిగ
కొలఁకులను జూచితివిగ కోటలను మిగుల
చంచలంబని చూపఱు లెంచుకొనఁగ
నెఱుఁగవ్రో యిందు సీనుమ మెసఁగుచుంట. 89
- ఉ. నీమనమందునెట్టుకొను నిష్ఠురచింతల నెల్లఁబాపి న
త్రేమమఁ జెంచి నిన్ను పరితృప్తమగా నొవరింపఁగల్గుచున్
గామిత మోదమిచ్చెడు వికాసయుతమ్ముగు మానసాబ్జమే
యేమియు సందియంపడక యీపు వరింపఁగఁ జెల్లునిచ్చమై,

ఉ. ఈవసుధాస్థలి గలుగదెయ్యెడ నచ్చినదంచునన్న యా
తావకరూఢివాక్యమును దబ్బితి సేయ నద్వష్టధిష్టమై
చేవడుచున్న యీయనుగఁ జెల్వపుఁబూవును జెట్టపట్టి స
ద్భావసువాసనలో కఱి తద్దయు నిశ్చలసౌఖ్యమందుమా!

తే. తొలుత నీ నుండి తమనిటు దొంగిలించు
కొనిన మోహనైక్షణములు దినదినమ్ము
వృద్ధి కాంచకయున్న విశుద్ధముగను
స్వాతిచినుకులు శుక్తినిఁ బ్రబలునరణి.

92

తే. దైవమును నెంచి యుండు నద్దాని నీకుఁ
గాక పోయిన నీ విటు రాక యుండు
కోకిలము నేరునే లేతకొమ్మ నెఱిగి
మలయవాయువు కూర్పంగఁ దలఁచకున్న.

93

కం. నీ మది కెయ్యది యింపో
యా మాడ్కినె సేయఁదలఁతు రాధ్యలు నీ కిం
దేనూత్ర మెదురు నలుకరు
ప్రేమం బిటు నిశ్చయింప వెనుదీయకుమా."

94

కం. అని పలువిధముల నా క
న్నెను దమిఁ బరిణయ మగుమని నెమ్మదికన్ బో
ధన సల్పుచు నిల్చిన నా
అని కన్నులకగపడె నల లోలాక్షి మఱి.

95

ఆ. జనని పనిచినట్టి పసుపునఁ బాలను
 బూని పచ్చచుండఁ బొందుకుదురఁ
 దనకు సత్తవారె యనిన వాక్యంబులు
 మదిని నొక్క వింత మమతఁ గొలుప. 96

కం. ఆ రమణి నడక తీరును
 నారసి యబ్బాలకుండు నాశ్చర్యమగ్గ
 గోరిక లుప్పతిలంగను
 నీరీతిన్ దలఁపసాగె నింకయుఁ దనలో.

తే. “కన్నె సౌందర్యసంపద గరిమ కంటె
 స్వాదుకలకంత కంత భూషణముకంటె
 జూడ సొబగైన కనుఁగన చూడ్కి కంటె
 గడు మనోజ్ఞత లొలికించు నడలకంటె. 97

తే. ఘనతరంబుగ నెద్దియో కడలు కొన చు
 జూమకాత్మను హరియించు మఱలమఱలఁ
 జూచుకొలఁదిని నొకవింత తోచుచుండి
 క్రొత్త నెమ్మిని మది నిగురె త్తసేయు. 98

తే. అతిదృఢం బగుశౌఖిల నంటి యున్న
 నట్టులిట్టుల చడదడ నాకులాడు ;
 అతి విశాలాంబరంబున నలరుచున్న
 జలజహితమండలముకుమారిలు ను నుండు. 100

తే. కాని కోనులి వృదులంపు కరతలముల
 నలగు శవశంపు క్షీరంబు లనుభవించు
 నతులస్వస్థత హృదయమా! యరయ హాక్కో?
 వదలకుము తత్సుఖస్థి నదలబోకు.”

101

తే. అనుచు నలపోయనంతలో నాగృహస్థు
 నుండి శలవును గొని పూరుషుండు “తప్ప
 కీటి కేగినవెంటనే యెల్ల మేమె
 యుక్తిరమువల్ల దెలుపును ముండుఁ డింక.”

102

చ. వెనుకకుఁబిల్వబోకుఁ డింక వెళ్ళిచునుంటిమి మీకునల్లుఁడై
 యనయము పండుగుల్ పలువి నల్లని వచ్చెడు వాఁడితం
 [డు” “జా
 గొనరిచినార మీదుఁగిడు నుండున యొంను బండ్లి య
 [చ్చొటన్”
 “గనుగొను మింక నొక్కరి కన్నియనునె మన మోల
 [వచ్చెడున్.”

తే. అనుచు వీధి గుమ్మముదాటి కోనుచు నందు
 నిలిచియున్న బాలుని భుజములను సేయి
 వైచి చిరునవ్వు నవ్విన బాలకుండు
 మాహాపుం లజ్జవడుచు మార్గోము వెట్టె.

104

తే. బాలికయు వారిఁ జూచిన వడినె యొక్క
 వింతపుయిలోటఁ బొందుచుఁ జెంతనున్న

కోమలచ్ఛాయ సౌభాగ్య రామమైన
రావినెట్టమాటున డాగి తోవ యిచ్చె. 105

తే. సిగ్గులొగ్గిన వారల చేష్ట లెంచి.
రావికొన్నంతఁ బూనెను బ్రతీస నిట్లు
యిప్పుడింతఁగ లజ్జించు నీయిరువురు
నొండొరుల ముద్దు లిడుకొను చుండు బాతు.” 106

తే. అనుచుఁ బెప్పిన కతమెల్ల నాకలించి
పువ్వుబోణీయు తెలి చిటునవ్వు లొలుక
“తల్పత్తిడ నె యీ రావి తలఁచియున్నఁ
బూర్తి నెఱవేఱకే సిద్ధిఁ బొందుచుండె.” 107

తే. అనుచు నాథునియరుణ హస్తాబ్జరలము
లేవ నెత్తుచు ముద్దాడి “లెందు మీర
లన్నయనునదె పుడిగట్టు కొన్నవార” డ
టంచుఁ బఠికెను గాంతఁడు నట్లొనర్చె. 108

తే. వా గుభయు లంత తెలుపును జేర్వనెచి
కొనుచు వెడిలినారలు నాటఁగోలె నందు
వచ్చుకపులకుఁ దానట్లు పట్టిసట్టి
ప్రతిస నెఱవేఱు టనయ నూ రావి వినుచు. 109

XIV కృష్ణ.

—:—

ఉ. ఇక్కడ కేమి దొడ్డిగొరికయేడునఁ జూడఁగవచ్చినట్లు మా
యక్కయుభావయున్ గలిసి మూలను లేగలమేపుకొంచుచీ
యిక్కలఁబొద్దుబుచ్చెడును, నేమిదికన్నడకుండ్ నేమియున్ ?
అక్కట! తాముచూచియున దంతయు నెందుననున్న వారొకో॥

సీ. సెలివేకువులయందుఁ గలరనఁబులఁగొల్పు

పెద్దనృతమువ్రేళ్ళఁ బెల్లగిలె

రెండుజాముల పేళ నిండునీడ నొసంగు

పూలపందిరి నేలఁ గూలఁబడియెఁ

సాయంతనములాదుఁ జల్లగాలినివీచు

ఘనశీలాతలములు తునుక లయ్యె

రాత్రిభాగమునందు రక్షణంబొనఁగూర్చు

చిన్నకుటీరంబు శిథిల మొందె.

2

గీ. యేపునొప్పెడుపచ్చిక లెండువట్టె

దొడ్డిక జెల్లపుచ్చునఁ దొరిగిపోయె.

కోడెదూడలరాట్లన్ని యూడిపడియె

చిన్నత్రాళ్ళుబ్బుసర్వము చినునొందె.

3

తే॥ గీ. కదుపులెల్లను అయ్యయో! చెదరిపోయె

పడమటావులు కటకటా! బక్కచిక్కె

ఆల బోతులిప్పి కొని కుమ్ము రామకోనెకు
నెట్టిపాపము పుట్టెనో చుట్టుపట్ల.

4

కం. వినబడదు వేణునాదము

వినబడవు గమందకుక్క బిగ్గరి మొఱుగుల్

వినబడవు గొల్ల సుద్దులు

వినబడ దొకయీల ముసుర వింతగుండె. 5

శా. హా! కృష్ణా! యెటు పోయితి నయయో! అన్యాయంబుగా
(దోఁ చెషన్)

నాకున్ జెప్పగ లేకపోయితివో అన్నా! మృత్యువు న్బొంది తే
లేమంటే కనకుందునే జగతి స్థలల్ వికన్ నేరనే
యేకాంతస్యపదార్థముల్ బెఱికినీయివైన సాక్షాంబులన్?

కం. వడగండ్ర వాన నైనను

వడకని నీమేను పెద్దపామున కైనన్

జడియని నీమానసమును

పడిపోయె నె ఘోరమృత్యువాతను కృష్ణా! 7

కం. నీ వేణునాదముల నిక

నేవేళను వినగ నేర నీవిక గీతా

భావంబుల నాకెండును

కావలెనని యన్నఁగానిః గతిపవు కాదే 8

ఉ. ఈ సెలయేటి నడుపడి యీనగ నేరకు నోపబాలకుల్
వేసెద నొక్క- త్రాకినని వెక్క వదిలితి వేసివాడవే ?
యీసమమైన చెల్కుకొక యింటిని గల్పననంటి కట్టితే ?
హా!సఖ! యేమిచేయ గలవంత గునిన్నటుముంచివేయునో.

ఉ. కోరిక తెన్ని యేని మఁగూర్చంగ వచ్చును గాని యవ్వి చే
కూరెకు భాగ్య మబ్బంగ నకుంత జీవిత ముండవద్దాకో?
ధానశే నిల్చి యీజన పదంబుల కెంతయు మేలు సేయున
ద్వారము చాలబూనుడని తద్దయు నే దలపోసి యింటి
శే.గీ. ఇంక నష్టమో నేమింద లేకునపుడు [ము.

నీదు చెంగటనే యుండి మోదమునను
నిర్వారము తోడు నీడగ నెసఁగు వార
మనుచు నాసింది యింటిని ననవరతము.

11

సీ. లలితంపు సెలయేటి జలజలం బాలించి
యూహించు చుందుమే యొక్కనాడు
కొమరు మీఁతడు కొండ కోనల విహరించి
యుప్పొంగు చుందుమే యొక్కనాడు
తులకించు చుక్కల తళుకుల బొడఁగాంచి
లెక్కించు చుందుమే యొక్కనాడు
నచ్చిన విరివైన పచ్చికలను వేణు
ప్రదించు చుందుమే యొక్కనాడు.

12

గీ. ననుచు మురిసెడు నాడఁనో యనుఁగు మున్ను
నిట్లు లగునని యెన్నఁడు నెంచ లేదు
కట్ట ! ధైర్యంబు నాకింక నెట్లులుండు
కార్యముల బూని సఖలతఁ గాంచ నున్న.

13

ఆ॥వె. ఎంతో ప్రేమతోడ నీ ప్రదేశంబుల
మలయు చుండువాడ వలదినమల
నిప్పు డొక్కమాటు నే ఋతువున నైన
బుద్ధి వీరిఁ జూడఁ బుట్టకున్నె.

14

తే॥గీ. మొక్కమావితోటను గాచు ముసలితాత
జోకమాగు పండ్లమేలేచ్చి తోక బుట్ట
వేసి బడ్డిని ప్రేలాడఁదీసెనదిగా !

మగల కొరికని నానిని దినఁగ రావో.

15

తే॥గీ. దమ్ము చేసిన యట్టి కేదారములను
నాకు నూడ్చి పు నారలు హస్త మెచ్చి
గంకములఁ గల్పి యెక్కడి గానములను
వింతఁ బొడద రంచును వినఁగ రావో.

16

తే॥గీ. ఉదయ మెల్లను గుప్పను నూర్చి యంత
తెచ్చినట్టి చలిదిముంత తృప్తితోడ
గుడుచు పాలికాపుల యల నడవడికలు
చోద్యము లటంచు నెంచుచుఁ జూడ రావో.

17

తే॥గీ. గ్రామ మధ్యంబునను నొప్పు రావి నీడ
 లందు తీలుబడిని గూడి హళి కాళి
 ముచ్చటాడుకొనుచునుందు రెచ్చటికను
 ననుచు వారితో భాషింప నటకు రావొ. 18

ఉ. ఎక్కడి రాక లింక నెపుడేనియు మృత్యువు వాతఁ బడ్డవాఁ
 డొక్కఁడు వెండికానఁబడుచుండట వింటిమె? లేదు వెట్టిన్
 మక్కున మీఱ నట్టు పలుమాఱులు పొందురావ రావ
 [టం

చక్కట! యేట మాట లిక నొస్తవ రేణ్య! మమున్ ద్య
 [జించితే. 19

తే॥గీ. ఈ స్థలంబును నీయాల నీడనముల
 విడిచి యుండఁగ నేర నియ్యెడల నున్న
 నిన్ను స్మరియింప కుండని నిమిషమున్నె
 యెట్లు విడనాడు వాడనీ యెసఁగు చింత. 20

తే॥గీ. చనిన వారల గుణములు మనమునందు
 బొడము నేనియు వానిని బోలునట్టి
 వస్తువుల జూచుచుండిన వగవుతగ్గు
 నంచు నెంతయు నేనిప్పుడెంచు చుంటి. 21

తే॥గీ. వేణునాడంబులను నల వెదురు పొదల,
 బలుకులను నల్ల నెలయేటి జలజలముల

నుంచి యేగితి వని వాని నెంచుకొనుచు

నిందె దిరుగాడు చుందు నానందముగను.

22

XV రాజ్య పద చ్యుతుఁడు.

తే. బాయమను నొక్క పెద్ద యావరణముందు

శేధిలమై పోయి చెట్లెల్ల వృధగఁ జరుగు

కోటగోడల నడుమను గొనకు మిగిలి

యున్న చావడిలో పలఁ దన్నుమఱివి

23

తే. చిన్న పట్టమంచెంబుపైఁ జిగురుఁ ప్రక్కఁ

బండుకొనునొంటి నలపూసపాటి కొమరుఁ

చాత్ని యందలి యూహ దేహంబు మించి

చేష్టలను నల్పు స్వప్నసుగోష్ఠిఁ దగిలి.

ఉ, అతని కిండ్లముందు కనరాదు నొగిన దన పూర్వు లెల్లరున్

జేత స్వతంత్రముంచుకొని శ్రీయుతులై యొక జెన్తరాజ్య

[మున్

సీతి మొయిన్ భరించుటలు నిల్పునుమీఱిన కోటగోడపై

నాతత సైన్యమున్ నిలిచి యన్యులకున్ జొరగామి సేయు

[టల్. :

మ. మఱియున్ గాంచెనువాడు గా సకల సంపద్యారవార్తం
[బయట]

పురమున్, వీర్చినయట్టి రాళ్ళుపునుకొ, బొల్పొందు నంతః
[పురః]

పరివారంబును, రాణివాసమున కేవల బుచ్చుకాంతాజన
స్మరసంబుకొ, మృగయా వినోద పద సంచారాటవీష్కాంత
[మున్. 4]

తే. కాని నిక్కునముగఁ దనకాలవైప
చిత్తమును జేసి తలయింత యెత్తఁబోడు
పలుకరింపఁగ నొక్క సేవకుఁడు రాఁడు
బ్రదుకు సుపకార వేతన మొదిగికొనుచు.

సీ. అతని ముందునఁ గేలకాలయోపవసంబు
మోడువారుటఁ గాంచ మోదమెట్లు?
అతని ముందున వేటలాడు తావులు రైతు
సొంత భూములుకాఁగ సుఖమదెట్లు?
అతని ముందున సర్వస్వాంత్ర్యములు కొని
నాను మాత్రుని సేయ నవ్వు పెట్లు?
అతని ముందున తన యఖిల భాగ్యంబులు
నరి కొల్లకొని పోవ జరగు పెట్లు?

గీ. శోచనీయుండు సుమ్మి యారాచబిడ్డ
మూల కొడికట్టు నొక్క యామఃదపుసిమ్మె
దీపమును బెట్టుకొనుచు నిద్రించువాఁడు
వైని బూజునరంచి ప్రాబులు తనుక. 8

తే. ముంగిలిని బుంజులను గట్టు మొద్దుతాళ్లు
పుంజు లేమియు లేకయె పొడముచుండుః
ఒక్కటియొ రెండొ గొరువంక లక్కజముగ
పంజరంబునఁ బలుకు సెప్పకయె పెరుఁగు. 9

తే. అయిన నొక్క సుదినము కద్దలినికంచుఁ
దెలుపఁగా నెంతయును నేను గులుకువాఁడః
దాపునను ప్రసిద్ధమగు తేత్రంబు కలదు
దాన నేలేటఁ దీర్థ ప్రధమ దినంబు
రథము బయలుదేఱెడు ముందు రాజు తనదు
చేయి ముందుగ వేయుచుఁ దీయఁడేసిఁ
గదల దించుకయైనఁ జక్కంబటంచు
సాధిక గౌరవమున వానినందు నిలిపి
ప్రజలు మిక్కిలి కొనియాడువార లింక.

XVI వ పాదానంతరము.

తే॥గీ. పెద్దవన్నంబు కురిసిన వెనుక నొక్క
సంధ్య వేళను స్వైరసంచారి నగుచుఁ
గాలివేళ్ళిఁ గుచ్చుచుఁ జేలగట్ల వైని
నడచుచుంటిని ఘనయోజనము లెసంగ.

1

తే॥గీ. ఆకు మళ్ళెల్ల నిర్మలమైన వానఁ
దడిసి యొకవింత చెలువంబుఁ దాల్చియుండె,
అందునందుఁ బొనెడు నీటి బిందువులను
జివరనాపంచి కుచ్చెలు చెమ్మగిలెడు.

2

తే॥గీ. తెక్కలల్లాచ్చు కొనుచుచు నొక్కటాకటి
పక్షులెల్లను గూయుచు బయలుపడెడు.
అల్లనల్లన గట్ల పగుళ్లనుండి
బిలబిలమటంచు ధారలు వెలికిదొఱగె.

3

తే॥గీ. ఆకసంబెల్ల యెప్పటి యట్ల తనదు
సహజనీలంపుఞ్చాయల జరపుచుండె
నపరదిశయందుఁ జెలగె సాంధ్యాభ్రమాల
ప్రళయమందె న నారని ప్రభయనంగ.

4

తే॥గీ. అడుగులడుగున నలుగుచు నడగియందు
గడ్డిపూవులకును గల్గె దొడ్డరంగు.

ఏమియును వినఁబడవె యయ్యెడల యొక్క
వాన కురిసి వెలిసిన శబ్దములుతక్క. 5

ఆ॥ వె. అట్లు కొంతవడికి నరిగిన యంతనే
విసఁగవచ్చెఁ బిలుపు వెనుకనిట్లు
“వెద్దబాబుగారె! వేంచేసినారు గా
వారిపొలములన్ని వరుసఁగనఁగ.” 6

చ. అదివిని యట్టమళ్ళ మొలనందఁగ నేపును బూపు
[చేనులో
ముదుసలి యొక్కనందు తనమూపున గడ్డిని మోసికొం

[చు నా
కెదురుగవచ్చిదిండుకొని “యిన్నని” గట్టునఁగూరుచుండె; నే
మదిఁగడు జాలినొంగి యలమానిసితో నిటుపల్క సాగితిన్.

తే॥ గీ. “ఓయి! రామన్న! యిదియేమియోయి! పడుచు

నుంటి వింతలో శ్రమలను నుస్సరనుచు”

“బాబు! కాదమికిప్పుడు పడుచుఁదగము

నేను మూలెడు ముచుసలి నై ననాడ.” 8

నే॥ గీ. వయసు నందున నాగలిఁ బట్టిదున్న

బెల్లుబెల్లుల వడినేల వెల్లగిలె.

పాటచేతను బూనుచు నీకుకట్ట

నెవ్వఁడై నను నాకప్పుడిడు కలఁడె?

తే॥గీ. ఒక్కనాఁ డలకాలువ పక్క మనకుఁ
గాపవరపు వారికిని జగడము పొసఁగ
జబ్బనాపితి నావేళ దెబ్బనొండు
తప్పిపోయినఁ దలపైనిఁ దగిలియుండు.

ఆ॥ వె. మీరలేమి యెఱుఁగు వారలు నాసత్తు
వల్ల తాతగారి కయ్య కెఱుక
యింతనాటినుండి యిప్పటి వఱకును
కాచి యుంటిమనల „కంఠ” మందె.

ఆ॥ వె. దాని కేమికాని తుఱిగి! మీగేమే మొ
యెంతో పెద్దచదువు లెఱిగి తండ్రు
పాడగలరె పెద్ద భారత గాధను
జెప్పగలరె యర్థ మిప్పుడడుఁగ?

కం. మీ కక్కయ్యల పోలిక
నాకథలను వినికి సేయనగునే మీకున్?
హా! కంఠంబను చోనల
మీకడ తాతలది, యెంత మెప్పువడసెన్.

తే॥గీ. అయిన మీకివి యన్నియు నవసరములు
కావు కాబోలు, రాముఁడు రాజుఁడు
భీమాఁడర్జునుఁడను కృష్ణ నామములును
వారికథ లేమియును మీకుఁ బనికిరావు.

సీ. హరి హరి నారాయణా యటంచును
 పాడి యేతాము త్రొక్కితి నేనుమున్ను
 గొల్లసుద్దుల నాడి తెల్ల వెన్నెలయగుదు
 చేనుకా పుటాని నేను మున్ను
 పొలిపొలియని గట్టిపొలికేక వేయుచు
 నీదుఁ బండించితి నేను మున్ను
 మన పురాణపు లీలలను గుఱ్ఱిలకు నెప్పి
 యెంతో నవ్వించితి నేను మున్ను.

గీ. ఇప్పుడేమాన్న దంతయు జప్పఁబడియె
 కంత మందలి కంగును గానఁబడ్డదు
 ఎన్నిమాఱులొ యయ్యలయెదుటఁగాడఁ
 జాటు వాడను పెదపెద్ద సామెతలను.

తే.గీ. బాబు రండింక చీకటి పడుచునుండ
 పురుగు పుట్టుదు నడచెద ముందునేను
 ఆనుచు నాతఁడు మోపెత్తి కొనుచు సాగ
 “నెంత వాడెపు రామన్న! యీ” నటంచు
 బలుకుచును వెంటఁ బోయితిఁ బ్రమదమునను.

XVII సారంగధర

ఉత్సాహము.

“మిత్రమా ! విహారమునకు మిత్రులఁ గొనిపోవుచోఁ
జిత్రములగుఁగధల సడుమఁ జెప్పి తనుపుచుందురే”

“మిత్రమ ! మనసార నట్టిమేలుకోర్కె పుట్టుచోఁ
జిత్రమైన యల్లమెట్టఁజేరి, చెప్పకొనఁదగుకొ.

1

సీ.

పంచాస్యశార్దూల భల్లూకవాసమ
హటవీవిటపిసమావృతంబు

సన్నతసత్కీర్తి సంయుతనన్నయ
ప్రగ్గఱ కవివర్యభాషితంబు

ధనధాన్యరత్న నిధానసంసూచనా
ప్రాసాదరాజవిభాషితంబు

కోటలింగక్షేత్ర గోపురశోభిత
పూతగోదావరీ భూషితంబు

తే.

ధరనుసలరు రాజనుహేంద్రపురవరంబు

అందు బ్రాహ్మణసాండిత్య మగ్గలంబు

రాజభుజబల మెవ్వోళఁ బ్రకటితంబు

నైశ్యభాగ్యంబు సత్కార్యభాజనంబు”

2

చ. “అదే! యలతా శపాదపశిఖాంతరమందున ధూమధూళులన్
 జడలను నింపనంపుచుఁ బ్రశస్తనుచిన్ దనరారుచుండె న
 య్యదేకద తత్పురంబహూహ!” “జౌనన! దానినెయేలు
 [చుండె న
 ముగ్ధమునఁ బూర్వ మొక్కపుడు భూపతి రాజనరేంద్ర
 [రాజనన్. ౩.]

చే. ఆమహారాజునకును రిత్నాంగియందుఁ
 బ్రభవ మొదెచు సుతుఁడు సారంగధరుఁడు;
 దినదినమతండు నృప్తినిఁ దనరఁచొడఁగెఁ
 గరముసితపక్షు సారంగధరునికరణి.” 4

చ. “అగునగుఁ గోటగుమ్మమని యాసతి మేడని కందకంబటం
 చొగిఁబలుకంగ విందుము జనోక్తలనెన్నియొ” “నిక్కువం
 [బు కా

నగనగువానినికొబురవనంబునకున్ మునుముందు, నిష్కండా
 సొగసగుకట్టడంబులును స్రుక్కి వినాశన మొందియుండెడున్.

ఆ. మొగ్గ విడిచి యల్లపూవగు పోలిక
 నతని శైశవంబు యశావనమును
 బొందె నంత మోద మొందుచు భూపతి
 తనయునకును బెండ్లిఁ దలఁచె నెడఁద.

చ. తలఁచినయట్టె యప్పుడొక తన్విపటంబరు దెంచెఁగాని యా
 చెలిచెలువంబుఁ జూచి తనచిత్తము బ్రాంతి పడంగఁ
 [బుతునిన్"

„దలపక తా నె కట్టుకొనె" „దత్తరుణీమణి జవ్వనంబునన్
 జెలఁగుచు నుండఁబోలుఁ దమిసేవలఁ జేసెనె వృద్ధభర్త
 [కున్?"

మ. „వరనంశంబునజన్మమందుటను భావంబందునన్ జంకుచున్
 నరనాథున్ దనియించుచుండె, నయినన్ నారీమణీమానసం
 బరయన్ జక్కని రాకుమారుపయి మోహంబుది యుం
 [డెంజుమా
 తరి యే నాడని చూచుచున్ సతతమత్యంతఁబుఁ జింతిం
 [చుచున్.

కం. ఇప్పగిదిఁ గొంతకాలం
 బొప్పుగఁ గడవంగఁ గల్గె నూర్కిఁ జుట్టున్
 ముప్పులు వన్యమృగంబులఁ
 దప్పక వేఱాడవలసె ధరణీపతియున్.

కం. అప్పుడు వేటకు వెడలెను
 నొప్పుల చిత్తాంగి యొసఁగె నుత్తరము పతిన్
 దప్పక వడి రంజనుచును
 జెప్పఁగలేదు సతిపేరు చిత్తాంగి సఖా!

ఉ. ఈ దినమందు రాసుతుని నేగనన నని కుల్కచు మనో
వేదినఁ బొందసాగె నలబి త్తరి, యాయపరాహ్మ మందున
మోదముతో నతఁడొక కవితమునుంగొని యాటలాడు

[చున్

వే దివిముట్టఁ బోవిడిచె విస్మయమెచ్చఁగ జూచువారికిన్.

కం. సొగసుగ నాపారవత

మెగురుచుఁ జిత్తాఁగి మేడ నే వ్రాలెను నా

నగలాడి పట్టు కొనియెను

సగమహా! చేకూరెన నెడు సంభ్రమ మెసఁగిన్...

కం. ఇది యొకనిదర్శనంబగు

మదనుఁడు తన యొశ్శితులకు మఱవకయూయూ

యదనుల నెప్పుగఁ గూర్చెడుఁ

గద! నడుమఁబలికితి ననక కథ నిఁకఁ జెపుమా!..

కం. పావుర మచ్చొట వ్రాలెను

దేవల దాయనుచుఁ దలచి తిన్నగ నేత

దూభవరవరనందనుఁ డల

భూవరసతిమేడ పముకఁ బోయె రయమునన్...

కం. ఆవనిత మేడయనుచో

నానంతైన ప్రిక్కఁ గొఱలు నలసోధమెకా..

“కావచ్చును నేమననా

తావల సాధరంబునకును దగు ననచచ్చుచే.

కం. ఆసరికెరవియుఁ గొర్రెకెడు

నాసలు జారులకును హృదయంబులఁ బొడమన్,,

“ఆ సంధ్యారాగో దయ

మీ సాయంత్ర ముల్లె యొనరె నేమో కనఁగన్.,,

చ. “తనకుఁ గుమారుఁ జెట్లుగనుదధ్యము మారుడటంచు నెం

[చుచున్

వనితయు సాదిరంబుగను వానినదుక్కొని పక్షియన్న ని
త్తును పరులట్లు నీవలలఁ దొనఁజి జెందెదవేల యంచు

[దాఁ

గనుఁజలుపంగఁ తొచ్చె దన కాపురమున్ బడికింకి తా

[వులన్.

కం. వింతకు సారంగధరుని

స్వంతము మఱియొక సరణిని నగపడకునికిన్

సాంతంబుగఁ దన వెండ్లియు

దంతంబునుఁ బల్కె నపుడు తమి యుప్పతిలన్.

చ. తుదకిత నెమ్మదిన్ బొడము ముప్పతలంపు నడంపలేక త

త్సదమలవ ర్తనుండఁగున త్నాపతినందనుతోడఁ బల్కె నె

హృదయమునీదురూపమున నెంతోవిరాళిని జెందివేగెడున్
సదయత నాదుజన్మమును సార్థకమందనొనర్పఁగానగున్.,

తే. ,,వావివరుసలు తలపఁగరావుసూపె !

మంచి చెడుగని యించుక నెంచరుకద!

కాముకులు వారిమనములఁ గాముకుండ

ఖండముగఁ దాండవంబొడుచుండునెడల, 20.

చ. ,,తమణినచించువాక్యములు తావినిరాజకుమారఁజేష్టుఁడా
కరములరెంటిఁ గర్ణములఁ గప్పుచునిట్టులఁబల్కుసాగెడున్
హరహర! నీవిటుల్ నుడువనర్హమె? తెల్లివినీవునాకు నే
నరయఁగనీకుఁబుత్తుఁడనున్యాయమె? లోకులువిన్నదిట్టరే?,

కం. పలికెడువానిన్ వినకయె

బలిమినియత్నంబొనర్చె బడయఁగ సతీయున్.

జలియొపక యతఁడెట్లొ

వెలుపలఁబడి గృహమునకును వెడలెనుచింతన్ ,, 22

చ. ,,అది వెలువారికిన్ దెలుప నాయవనీపతినందనుండు తా
నెదఁ దలపంగలేదుకద యెంతటిధీరుఁడొ శాంతచిత్తుఁడొ”

,,యదితనుచాటు నేనిఁ దనయాయ్యనునమ్మును నన్వయంబు

[నున్

బొదలెడుదుర్యశంబనుచుఁబూజ్యుడతండుగ్రహింపకుండునే?

ఉ. అంతటనామృగాక్షి తనయాసలు వ్యర్థములౌట నీనునన్
జంతనసేసి వీనికురుశిక్షవిధింపగఁ నొనటంచు నే
గంతనొ యొక్క మూలఁగడుఁగాసిలినట్టులఁబండ నంతలోఁ
గాంతనుఁజూడరాజు తమకంబునవచ్చెను నేటపాటునన్

కం. వచ్చినఁ దనుఁగనకయె య

మ్మచ్చునఁ జెలియుంటఁజూచి మదినాశ్చర్యం
బెచ్చుగ నుదయింపంగను

జెచ్చెటదరిఁ జేరి యడిగె క్షితిపతి మమతఁ. 25.

నీ. మరునికటారి నై మరులిగురొత్తించు

వనితరో! నీవిట్లు వనరనేల?

చంద్రికాహాసనై సంతోషమును జిల్కు

చానరో! నీవునన్ గానవేల?

మానినీ తిలక్తవై మహినొప్పు మానిని!

యవమానవతివగు చడలనేల?

శృంగారవతివయి రంగారు చిత్రాంగి!

శిలుగొంది నీవు చింతిలఁగనేల?

తే. అనిన యొకియింత బెట్టుగ నల్ల లేచి

యధిప! నీయానఁ జెపుదు దుర్విధినివినినఁ

జెప్పఁగా నేమిఫలమని, చెప్పలేక

చెప్పినట్లుగఁ జెప్పె దుశ్శీల యిట్లు.

తే. నాకుమాంగుడై నన్నుఁ జీకాకుపటచెఁ
గట్ట! సారంగధరుఁడు నాచేట్టపట్టె
మత్త యవరాజు నన్నవమాన పలుచె
బలిమి ముద్దులపట్టి చచ్చరిభవిం చె'

చ. అనివిని రాజు డెందమున నచ్చెను వాత్రము రోషమున
[బయిం

బొదువఁగ నట్టకొయ్యయయిపోవు చుమిన్కన నిచ్చెనంతట
మ్మదెవతియెడ్వసాగె,,ననమానమునుంభరియించు పెట్టులీ
నుడతులు జిత్తులన్నియును సుత్యముగాఁ గడఁబర్చు వా
[రు జూ.,

ఉ. ఓసరనాథ! నాగ! వినుమోనగ రేశ్వర! యిట్లుచూడుమా
మాసథనాగగణ్య! యలమాటలు నోటనరాన యుండెనా
మానసమెల్ల యప్పుడవమానదవాగ్నివిదగ్గ యయ్యె డో
హో ! నయశాస్త్రవేత్త! తనయుండొనరించెను మాన
[హనినన్

తే. అను చిరుమడించి పలికెను నవ్యసాప
మించుకెఱుఁగని యావృద్ధనృపతి వక్షః
నృపతియు మఱేమిసేయంగ నేర్చువాఁడు
తల్లిమానంబుఁ జెఱిచినతనయుఁగూర్చి

శా. 'ఏమేమీమృగయార్థమై యటవి కేనేగంగఁదాఁగాంచి దు
ష్కామోన్నతతఁజేసెనే యిటుల శీ ! ఖండించెదన్ వా

[నినం'

చేమాత్రంబువిచారమున్ సలుపకే హింసించె సత్పుత్రు
[నిన్

సోమాస్యన్ వరసీతివత్తనునినస్తాకప్రభాఘామునిన్.

కం. ఈతావునం దెనుమ్మా

భూతలనాయకసుతుండు పొందెనుశిక్షన్.

చూతమటంటివయేనీ

తొలిన్ దత్తండనమిటఁబ్రకటితమయెడిన్.

32

కం. కానీ సత్యముఁదాగునె ?

మాసిని యొనరించినట్టి మర్కటబెల్లన్

భూనాథునకును దెలిసెను

నానాతియుఁబొందె సంత్యమతిఁగౌరముగిన్.

33.

తే. ఉప్పుపాతతి నడఁగెను నప్పడంతి

యిప్పటకెఁగూడ నయ్యదియెఱుఁగఁబఱతు

రల్లపాతేరుగ్రామమునందుజనులు

తాయినొకదానిఁజూపి చిత్రాంగి యనుచు,,

34

ఉత్సాహము.

“ఇకనుమనము గృహమునకును నేగునమిదెలెమ్ము వే ,
సుకరముగనుజెప్పితీవు చూచినట్లె యీకథన్”

“సుకరముగనుజెప్పి తీవుచూచినట్లటంచు న

న్నెకసకేయములాడుచుంటేవే మొ మిత్రరత్నమా ! 35

ఉ. కూలెడుమంటిగోడ దిగఁగ్రుంగెడుకప్పునఁదాటియాకులన్,

గాలికిఁబుచ్చి పొతగిలికన్నుచున్న కుటీరమద్ది ది

వ్యాలయమై తమంతగు కుజావళిమామిడిజీడిమామిడిన్

మేలగు చీసమున్నతపుమెట్టను నీకథఁదెచ్చె జ్ఞప్తికిన్., 36

XVIII త్రి వ.

ఉ. ముద్దులచిన్నితీవ ! నిను ముచ్చట నెచ్చటా కాంచి,
[తెచ్చి నా
 యొద్ద నమర్చి పెంచి కర మొప్పుగఁ బుదిరినల్లి, నేడ్క నే
 ప్రొద్దును బ్రాకుదానవని పూచెడుదాననటంచుఁగుల్కఁగా
 నెద్దియొ పెల్లగించినిను నీక్షణ మందున రూపుమాపెఁగా
 నీ. లేయెండ నీవైనఁ గాయ నోర్చితికాని
ముదురెండ కాయ మార్గోమునెడితె!
 చల్లని చినుకుల చవులఁ దేలితికాని
జడివాన కొట్టఁ జుచలతఁగంటె!
 పిల్ల వాయువులతో నుల్లసిల్లితికాని
విసరి వీచిన నెంతో బెదరునుంటె!
 కొనప్రవేళ్లనవరించఁ బెనఁగుచొప్పితికాని
మోటుతాకిన దిగుల్ పాటు వడితె!
 ననకములప్రవావ ! లేదీవ ! యవయకుండ
దినదినాభివృద్ధినిఁగని త్రుటినినాకుఁ
 దెలుపకుండఁగ నెడఁబాసితే యొకింత
సొగసు చెలువమ్ము జాడయు మిగులనీక!

ఉ నీమృదులంపుఁగొంజివురు, సీరమణీయపుఁజాయ, యల్ల నీ
కోమలరాగపుంగలుపుకోలుతనంబొకకొన్నినాళ్ల యున్
నామనమందునాటుకొని నన్ను విడంగనుజాలకున్నవై!
కామితవల్లఁమణికో! కంటికిఁ గట్టినయట్టలుందువే.

xix జనస్థానసంస్కృతి.

చంపకమాల.

స్మరణకువచ్చుచుండఁ మన చక్కనిగ్రామము కొండలన్
[గనన్,

నరహరి క్రింది కాంతులను నల్లడలన్ ధవళగ్ర మెంతయున్
బరువుచునుండఁ, బాండవుల పర్వతపంజ్ఞిని జూడు దాని ద
గ్గరవిలసిల్లు నా చెలువుగట్టున హాయిగఁ జల్లగాలికిన్
దిరుగుచునుండ మే, మఱియుఁ దీయని మామిడితోటకా
[వలన్

గరువున కేగి యల్లమనగాలగిరల్ వడినెక్కుచుండ మే,
యరయమె యింక నుత్తరమునందున నొప్పెడు కొండ
[లల్లవే

వరుసగ నీలమేఘము భంబునకింటిడు పోల్కి లేచెడున్ ;

గరముసమీపమందున నె కన్పడుచున్నవి నిబ్బరంబుగా
సరగున నేగుచో మనము సంజకుపూర్వమే చేరమాయనన్ .

XX ప) త్యక్తుము.

ఆ. అనుదినంబు నీమనండును మలయుచు
నుండువాడ నాకు నుదధి! యొక్క
పని భవత్స్వరూప ప్రత్యక్ష మొనఁగూర్చు
తొల్లి రామునకును దోచినట్లు.” 1

తే. అనుచునే నొకలలితదినాంతమందు
జలధితీరవిహారమున్ సలుపుచుండ్రి,
వెలయువారిధిఁగూరిచి విన్నవింప
దానివిని వాఁగియుట్టు లుత్తర మొసంగె. 2

తే. అల్ల రాముఁడు కృద్ధుఁడై యమ్ముఁబన్ని
విడుతునంచును నామదిబెగఁడు గొలిపె
నీవు చేసెడిదేమొ నాకెఱుంగ పఱతు
వేనిఁ పించువాడ నాయెసఁగు రూపు.” 3

తే. దాని విని నే వచించితి “నేను నిన్ను
నిష్ఠురములాడి నొప్పింప నేర్తు, నీదు

రూప మిప్పుడు నాకిటఁ జూపకున్న

నెఱుఁగవా? నేను చిన్నవై యెఱుఁగువాఁడ.”

కం. తనువున విఱిగిన యమ్ములు .

ననువునఁ బుచ్చంగ వచ్చు నతినిష్ఠురతకా

మఃమఃన నాటిన మాటలు

వినుమెన్ని యుపాయములను వెడలునె” యనుచున్

నీ. ఈశ్వరుండు కుడువ నిడితివి బడబాగ్ని

నాపని ఘోరమా పాపమందుఁ

జందురుఁ డేరీతి జరగింప జరగుదు

నీకుమారున కీవు లోకునందు

సంబరచాయల బింబించు చుండువు

నీ వరములు నీవి కా వటందు

భూమిని సతతంబు మోదుకొందువు నీదు

వర్తనం బంతయు భంగమందు

గీ. జడధి! నీ జలం బుప్పుకషం బటందు

నీవు చేపకు మొసలికి నిలయ నందు

నెసఁగు నీప్రక్క నుత్త గండ్రిసు కటందు

ననుచు బెదరించితిని దాని కడలి యేమొ.

8

నీ. బెళ్ళకు చేపలఁ బోని తఱకు లీనుచు నున్న

చూపుల నివ్వాలిఁ జూపువారు

తా బేటిచిప్పలు నాఁ బోలు చుండెడు
 మోకాళ్ళవైఁ బడి మ్రొక్కువారు
 శైవాలమునకును సరివచ్చు కురుల నొ
 ప్పారు శిరమ్ముల వంచునారు
 అనిలంపు మ్రోతల కనవచ్చు చుండెడు
 స్వరములభజనంబు సలుపువారు.

తే. అంబరస్పర్శచేఁ గల్గె ననఁగనొప్పు
 నడుముతోడ విధేయతల్ నడుపువార
 లెంద తెందతో చుట్టు నమందగతుల
 నేగుదెంచుచు సేవల నిడుచు నుండ.

సీ హైమనైర్థల్యంబు లమలంపుమోమునఁ
 బొలుపాటఁ బొంగుప్రపూతగంగ
 పెద్దవజ్రపుఁగాఁతి నిద్దంపుఁజెక్కిళ్ల
 మొఱయనఁచెఁడు గౌతమీధురంబు
 ఘనవేణిమురిపెంబు లనునై నకటిపైని
 నసియాడ నరుదెంచు నల్లకృష్ణ
 చుట్టుకై ననడకలు వరపదమ్ములమ్రోయఁ
 బింపిల్లు గూయుకావేరియేగు

తే. చిత్రగతులను భూపుచుఁ జెలు వెలర్ప
 నేగుదెంచు తక్కుఁగలనదీగణమ్ము

రంగ దంచితశృంగారరసము లొలుక
సరసఁ దగఁజేరి తగుపరిచర్య నలుప.

సీ. కనులబండుప సేయుఘన దేహరుచితోడ
గంభీరమగుశంఖగళముతోడ
చెలఁగుగాలి కెగురుచేలపింజెముతోడ
రహినాడురత్నహారంబుతోడ
జగతి కదృష్టమై నెగడుడెందముతోడ
నురుభారమూను పేరురముతోడ
వణించుడిండ్లిరథవళహసముతోడ
విలసిల్లుపవడంపుఁబెదవితోడ

తే. కననపూర్వపూగుషరూపమును ధరించి
స్వీయహస్తముల ముత్తైపుచిప్ప లట్లు
మోడ్చి నమ్రభావములు పొదల నాదు
మోలఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె సముద్ర మహాహ !

తే. వాని కనునంత నాకొక్కవగున మదిని
విస్మయము భక్తి సంతృప్తి వేడ్క లమరఁ
బలుక సాగితి నీలాఁగుఁ బలుకఁ దగదొ
మనలముందు వినఁము లై ఘనులు నిలువ. ?

సీ. ధవళచంద్రునివేల్పుకవణంబు గాఁజేసి
యీవునురగలతోడఁ దృప్తికంటి
తీయనియమృతంబు దివిజులకర్పించి
యీవుష్పతోడను నెసఁగుచుంటి

ఐరావతోచ్చేశ్వరాదు లిందున కిచ్చి
 యీవు చేపలతోడ నింపుగంటి
 కాన్తుభలక్ములఁ గమలాక్షునకు నంపి
 నీవు సత్తలతోడ నెగడుచుంటి

తే. విపుడు నీఘనత్వంబు నా కిచ్చి యుట్లు
 నీవు సమ్రతతో ముందు నిల్చియుంటి
 నౌర ! నిను కొనియాడంగ నగునె నాకు
 ననుచు గనులు మొగిల్చి సాష్టాంగపడితి

కం. పడి లేచి చూడ నప్పుడు

షుండు మాయం బయె ; నెడఁ జోద్యము మిగులన్
 బొడమఁగ నచ్చోటను బడఁ

పడి కనుఁగొనఁగలిగినాడ వార్ధివ్యాప్తి

12

చ లలితవినీలకాంతులు తలంబున

బింబిత మాచునుండఁగా

జలములు గాలికిఁ జెడరి చల్లవిబింమపు లై

స్పృశింపఁగా

నల లోగిఁ జుట్టి వచ్చుచు రయమున్నఁ దీరముఁ

దాకి మోయఁగా

నలఘుసముద్ర మయ్యె మఱి నాతఁ డహ ! యని

లోన నెంచితిన్.

13.

xxi చిన్ని లోకమా !

ఉత్సాహము.

అచ్చెరువుగ నాకసమున నన్నదాలు నిర్బుదాల్
 రెచ్చుచుండి యుడుగణమున్ రేయి నెల్ల శాంతమున్
 బుచ్చుచున్నఁ గాని, వేఁగు పొడమఁ జిన్ని లోకమా !
 తెచ్చుకొనెద వేల చింత తెగనికలహమోదినై ?
 అంతరములు కొలుపుచున్న నాత్మ ధర్మ మెంచుచున్
 బంతగింప కుడుగణమున్నెని రాతి రంతయున్
 గాంతిలిసను గాని వేఁగు కాఁగఁ జిన్ని లోకమా !
 యెంతో యీర్ష్యఁ జివికె దేల తృప్తిరహితభావినై ?
 పొడుపుఁ గ్రుంకుపాటు లున్నఁ బొడిచి గ్రుంకువలకునున్
 గడుసహించి నిజరహస్య గాన తస్మయమునం
 దుడుగణమున్ మాపునెల్ల యొక్కతీరు మింటిపై
 మిడుఁగు మన్న కాని వేఁగు మీఱఁ జిన్ని లోకమా !
 పడెద వేల దిగులు నీవు ప్రతిఘోషిగ్నిరాశవై

xxii అంబుదంబ !

గీతమాలిక

అనుజులను గూడి యొక యపరాహ్నమందు
గాపవరపుఁ డటాకఁపు మేపులందు
వాజులఁ బట్టుకొనుచు సనారిదీయు
చుండఁ గాంచితి నిన్ను దిజ్ఞుండలమునఁ ;
బొరలి వచ్చెడు వారిధి పో ననంగ
నొక్క నిమిషములోన మే మక్క-జపడ
గాలితో వ్యాప్త వైతి వాకాసమంత,
యెంతో వర్షింతు వనఁబోతి పంతలోనె. 2
అనుఁగు వెనువెంట నొండు సాయంత్రమున
జనర మునగాలకొండవైచింతకొమ్మ
నెక్కి కాయల నూపుచు నెక్కసక్కి
యములఁ బ్రొద్దును బుచ్చెడు నవసరమున ; 3
సలసిపోయిన సాంధ్యార్కు నందుకొనెడు
నవర దిక్పతి చెలువంపు హస్తయుగళి
మెఱయు చుండెడు హురుమున మెత్తలనఁగఁ

- బటగు నిన్లంటిఁ గన్నులబండువుగను. 3
- నిదుర లేచుచు నే నొక్క యుదయమందు.
- నూతనోత్పల్ల పద్మవిनోదమైన
- కొలఁకునను దోనఁ ద్రోయుచుఁ గుసుమములను
- బొదుపు చెడకుండఁ గొనగోటఁ బుణుకుచుండఁ; 4
- బ్రాగ్విశాచలదేవళద్వారమునకు
- నడ్డముగ వేయు తామ్రంపుకడ్డి యనఁగ
- వెలయుచుండెడు నినుఁ జూచి తెలిపినాఁడ
- గట్టుపై నున్నవారల నట్ట పిలచి. 6
- జోకమగు తోటనొప్పెడు పాకలోన
- నంటుమామిడిపండ్లను నాహరించి
- యపుడేయేతాము తొక్కున నలసియున్న
- పాలికాపులతో వింత పలుకుచుండఁ; 7
- నురుములను మెఱుపులను మహాగ్రవృత్తి
- నిలిచి పిడుఁగుల నడగండ్లఁ గలసి యొక్క-
- యేకధారగఁ గురిసితి వెంతొసేపు
- ప్రళయమే ములచుకొనుచును వచ్చెననఁగ. 8
- జాచుప్రోద్దుండగాఁ గళాశాల విడిచి
- గౌరవితీరమందునఁ గౌతుకమునఁ
- బడవలను బండ్లఁ జూచుచు నడచుచుండు :

వంతెనకుఁ బైనిఁ గనఁబడు పర్వతముల

9

మేఠ మేయంగ దిగు నాలపో తనంగ

వెల్లవన్నెలతో నీవు విశ్రమింపఁ

గాంచితిని నేను, మఱియును గాంచి వ్రాసె

మేలురంగుల పటము నా మేనమామ.

10

అల్లనీలంపుఁదలమున నందునందుఁ

బొడముచుండెడు ఘనంబు బోవుసేసి

దరికిఁ జేర్చుచునుండెడు కెరటములను

గనుచుఁ దిరుగాడు చుండంగఁ గడల్పిపైనిఁ

11

గంటి ని న్నొక్కవేళ విఖ్యాతమైన

యింద్రధనువును దాలించి యెసఁగుచుండ;

రూఢి నుత్తర దక్షిణ ధ్రువములందుఁ

గలుప రంగులవంపును నిలిపి తనఁగఁ.

12

జదువుకొనుచును నే నున్న గదికి ముందు

నల్లుకొను సన్నజాజులవల్లిఁ జూచి

నడుమ నడుమను సమ్మదపడుచు నుండ

నొక్క వాసర మెల్ల నీ నొక్కతీరు

13

గట్టి యాకసమునఁ జిల్లుపుట్టె ననఁగ

ముసురు కల్గించితివి కడు విసుకు పుట్ట.

మఱియు నీరేయి మేడపై మలయ పవన

లలితపోతమ్ములకు సంతసిలుచు మేము 14

ముచ్చటించుచు నుండంగ వచ్చి యహహ!

యెంచికుట్టిన సంచిని నుంచు కీతి

దాచుచుంటివి చంద్రుని తలుము చూడి.

యెంత మేతైన నీ వాక్యమింతు వెట్టి 15

వన్నెల నయినఁ జూపితు వెన్ననేల?

అంబుదంబ! ఆ రవిశశిబింబశోభి

తాంబరంబెల్ల రాజమార్గంబు నీకు!

—:0:—

xxiii ధ్రువబుద్ధి.

— — —

ఉ. తల్లిరొ! యట్టులుల్లమునఁ దల్లడమందుచు, లేగ

[దూడపో

గొల్లఁడువెట్టియె నెమకు కూరిమిఁ జూపుచు వన్యభూ

[ములం

దెలెడఁగాళ్లుతొట్టునడనేటికిఁ ద్రిమ్మరుచుంటివమ్మ! నీ

పిల్లఁడు తప్పిపోయెనొకొ! వెంచిన నీ హృదయంబు

[నొవ్వంగన్ 1

చ. అగునని చెప్పలేక యతివా! చెఱఁగశుల నొత్తః
[గొంతులో

బొగులుచు గద్దదంపడఁగఁ బోవుచునుంటివనీడుత్రోవ నా
కొగిమఱువల్కు కుండగ నెయ్యెంటిగ నెందుల కేగెదమ్మ! పూ
ర్తిగ నెఱిగించువాడ నొక తెన్నున నాతనిఁజూచివచ్చితిన్.

చ. దిటమగునూడలన్ భువికి దింపి సుదీర్ఘ పుశాఖరాజి ది
క్తటములఁజూపి దట్టముగఁ గప్పెడునాకుల చల్లగాలినం
తట వెదజల్లి పక్షికలనాదమనోహరశ్రావ్యరాజఁ బొ
కటమయియొప్పు శాగ్వటపుగాటపునీడలచల్వపట్టులన్.

ఉ. కావిదుకూలపుంగొస వికాసముపాదుకనాడఁ దంబుఱన్
దీవెలు వేళ్ళమీటి యొకతీయని సుశ్రుతి మేళవించి స
ద్భావనలుప్పతిల్లగను పాడెడు మానివరేణ్య సన్నిధిన్
బావసశీలు నీసుతుని బాలునిఁగంటిని వీనులొగ్గగన్. 4.

మ. ఉపదేశంబును భక్తిపూర్వకముగా నుత్సాహియై బాల
[కుం

- డు పరిపంగను నియుంట నతనిలోలుండనై యేటి కీ
యపహాసాస్పదమా విరక్తి కడు బాల్యంబందె చేకొందువం
చు, పరీక్షింపఁగనె తి నీతనయుఁడా? చూడంగ నొనమ్మరో!

ఉ. అక్కఱియొకనుందుకొకొ యక్కడనుండి మఱొందు
[చాయలన్

దొక్కిచరింతో? చూడ్కులకుఁదోపరెయిచ్చొట్టుఁబాసి
[యుండు రే

ప్రక్కకుఁబోయిరో పరిసరంపుపథంబులనున్నవారితో
నిక్క-మెఱింగి నేర్వదగు నిశ్చలచిత్తుని నీదుపుత్రకున్ 6.

సీ. చిగురుటాకులగుజ్జ జగి కెంపుచెదరించు
కోయిలకూతలన్ గొనఁబంచి

మాగెడుఫలరాజమధురంబుఁ జిలుకు
రంబులపలుకు నర్థము ఘటించి

లలితంపుఁబొడరిఁటియలకుల వలపించు
గున్వలకువకువన్ గూర్చివెంచి

అల్లికగూటియున్యలతీవ నూగించు
పిచ్చుకముచ్చట తెచ్చరించి

గీ. సృష్టిసంతతస్వాదుసద్దోష్టి దగిలి
మానిశేఖరుఁడతులనిర్మలత వెలయు
నిందె విహరించు డెందమానందమొందఁ
గానరా డిప్పుడిప్పుడె కానఁబడియు.

శా. ఆయోగీంద్రుఁడు నేత్రపర్వముగ నిత్యంబిందు నీక్షించు
[చుం

డాయాచాయలు కొత్తశిష్యునకునభ్యాసంబుకొనఁచు న

త్యాగతాత్మకు నీదుపుత్రకుని గాంతారంబునన్ ది

[స్వన

త్తోయమ్మా! స్ఫురియించు నెమ్మదికి నాలోకింతమప్పట్టు

[లన్.

ను. అటుపో! యల్లపోలాపు రేవడిని జోడ్డై యొప్పు రెండెడ్ల నా
గటికిన్ గట్టికృషీవలుండొక్కడు చెక్కన్ గున్నిచేన్ జల్లిపం
డుటయెన్నండని రేల్ బనల్ పలుకఁ దోడున్ లేక కాపుండున
చ్చొటకున్ బోయి కనుంగొనన్ దొరకు నీసూనుండు

[యోగీశుతోన్ 9

ఆ. శంషితనకు నేను తనయుండననుప్రేమ
ననుభవింపఁబొలము నప్పగించెఁ
బ్రొద్దు సరజ నాడుబొమముడిచెమఱున
కాలమానములను గణనఁజేసి

ఆ. దున్నిగింజజల్లి కన్నడ సేయక
కాచుకొనుచు వానజూచుకొనుచు
పండుపంటఁ బోట్టనిండించుకొనుచుఁను
నిన్నియేండ్లనుండి యిందెయుంటి.

11.

ఆ. ఒడలిపాటవమున కోపిక సమకూర్చి
పడెడువానవాలు వడుపునెఱిగి

కృషినిజేసికొన్నఁ గీడేలకలుగునో

యనెడుసుత్రమును ధృఢాత్మఁదలతు. ” 12

చం. అనియెడు వాని పల్కులను నమ్మకొ! నీవు వినంగ

[నేరఁబ్రా

ఘనమగు నమ్మునీంద్రుఁ డలకాపును బ్రశ్నమువేసి

[చెప్పమం

చన బదులాడుచుండెను సుమా? త్వర నదము వారి

[జూడఁగన్

వినఁగను నాకునెమ్మదిని వేడుకపుట్టెడువింతహెచ్చెడున్.

తే. ఆయ్యో? యిప్పుడే హాళికు నరసి యట్లై

యుత్తరపు దిక్కుగా నేగియుందు రంచుఁ

జాటుచున్నవి చిన్నెలు బాట పోడవు

వారి నీనాఁడు చూడక వదల వలదు. 14.

చ. కనుఁగొను మల్లవాఁగున నొకానొక తెప్పనుగట్టిపల్లె జ

వ్వసి యొక తెప్పడుం దరికివచ్చుచుఁబోయెడువారలెల్లదా

టను గడఁబూని పూనికనడాడుచు నుండును నా పెయ్యెద్దకున్

ముని పలుమాఱుఁబోయి కడు ముచ్చటలాడుటఁగంటిచూ

[తత్సూ. 16.

ఉత్సాహము.

“కొండకాల్వ! యెంత నీవు గొప్పదాట్లు వైచినన్

దండ నాదుగడచు నిల్చి తగినతీరు నడుపునోఁ

నుండకున్నె యిట్లు నటుల సూగు నేయటంచు ను

ద్దండవృత్తి నడుపు దాన దరికి దరికిఁ బడవలన్.

16

దాటఁగోర్కెకలిగి యొప్పుదాపునకును నచ్చుచున్

దాటవమున జాలువాలువాఁగునకును బెదర కే

నాటివలకు నచ్చినట్టి నరుల జంటజాలమున్

దాటినట్లు చేరియుంటి దాన ముదమునొందుచున్.

17

తనకు లాభ ముండకున్న ధరను నన్యులుపకృతిన్

మనలనుండి కోరుచున్న మానక యొనగూర్చునె

ననడుసూత్ర మెదఁదలంచి యెరుల మనుఁగంగ నా

జనుల నేది పైకిఁ దీసి నలుపుదుః ఒరిచర్యలన్

18.

గీ. అనెమ నల్లమానిని వాక్కు నాలకించు

మమ్మనీంద్రుఁడు నీసుతుఁ డది యెఱుంగఁ

దెలియఁ జెప్పంగఁ జేయు నాలలనసేత

రమ్మి యిచ్చట కెంతొ మారమ్ము లేదు.

శ్లో. ఆక్కటా! యాదరి నావనదిగో! దాటి

సాగుచున్నార లప్పుడే; యేగిచూత

మల్లపడన యూహకకు మచ్చిరాగ

యెక్కపోదము బననిరో! యక్కబమగు.

20

మ. కనుచూపున్ గొనరించి కానఁబడు నాఖండంబునం నొ

[ప్పు ప

చ్చనిమేపున్ బశువుల్ దినాంతమున కిచ్చన్ మేయఁచుం

[డంగ శ్ర

ద్ధను గానఁడుచు వేణునాదతతి సంధాన ప్రతిధ్వానమున్

దనివిక జెందెడఁగోపబాలకులచెంతకొని డగన్పించున్.”

మత్తకోకిల.

“ గొట్టెలన్ మఱి మేకలన్ మఱి గోవులన్ మఱి గిట్టెలన్

వెట్టిగొల్లల పూచు నిట్టుల వెంటఁదోలుక వచ్చుచుకొ

గఱకంపలఁ గొట్టుకొంచును గంజకూడు భుజించుచున్

బట్టిపచ్చికలందు ద్రిమ్మలు వార మెంతయుఁ దృప్తితోన్

ఒక్కటొక్కటిగాఁ జరించుచు నూహనేర్వని యీపశున్

ఒక్క నొక్కటిగా నొనర్చుచు సాకుచుంట నిధానమై

మక్కువకొ గడజాగరూకత మామనంబుల నిల్పుచీ

చక్కిలోఁ దిరుగ్గాడఁజేసెడు సర్వదా మునిపుంగవా! ”

కం. అని ప్రత్యుత్తర మిడు భా

షణములు వినఁబడెడు నవిగొ స్పష్టములగుచున్

గనుగొనఁగ బోదుమేనియఁ

గనబడుదుకొ కానబడకొ కనుగొననియెడన్.

తే. అకట ! లేరిండుఁగూ వినిరాశయయ్యె

మఱి పోదమటందువా ? మాత ! యైన !

యేమొ కనుగొంద మాకొండనెక్కి కొంత

మేల యచ్చోట నెవ్వరో మెలగుచున్నది.

ఉ. కోయలుకొండవా రచటఁ గొందఁడు కాపురముండి కొండకున్
సాయములేక నచ్చి పశుసత్యముతప్పి విచారమందు నా
శేయెడఁ గానుపించినను నిక్కడనూర్గమటంచుఁ జెప్పియా
ప్రాయము మీఱఁబండ్లనిడి యపుచునుండురు వారిపట్ల

[కుట]

ద్వారదగతిరగడ.

“పుట్టినప్పటినుండి భూధరభూమి

మెట్టి నిట్టల మగుచుమే దినిగామి

తార్థంబులవియెల్ల యందియుండిననుచ్చు

స్వార్థమెంచక స్వేచ్ఛ సంచారములఁ బుచ్చు

చుందుమే యెల్లప్పుడొనగూడునట్టి

విందొనర్చెడు పండ్లనిత ధాన్యముఁగొట్టి

క్షుత్తు తీయెడు తీరుగొనుచు మేమిచ్చోట

నెత్తెనగిరు లెక్కియిందుఁజిక్కనిగొట

దారితప్పినజనుల దారి తిన్నగఁదీసి

వారికాతిధ్యంబు పచరించుచునువాసె

గాలమున్గడపు పీఠుననుంచు మనినెంచి

యేలఁబ్రశ్నించెదో యీతి మముఁగొంచి?”

చం. అన ముని వాక్సదుత్తరముల జనులాడెడు పల్కులెల్ల ఘ
మునగిరిగహ్వరములను మ్రోసెడు వేబ్రతీశబ్దమీనుచిం
కను తెలియంగ నేరమ? కనందగు నీచటినంటి యెక్కుచో

వినబడునారిభాషణము వెంట నెనెమ్మదిచోర్పురాన్పు. ౧౦౩౦

మ. అకటా? యెక్కడనేర మిప్పటి కె యాయాసంబు

[మెండయ్యె న

య్యకలంకుండగుమాని బాలకునితో నత్యున్న తింజైన కొం
డకొనన్ వేగమ యెట్టులెక్క నొకొచూడంబోలు న వార
సకలతోడివిలోకనాద్భుతమునక సంతృప్తులై యుందురే॥

కం. మనమింక నెక్కనేరము

కనుగొలఁకుల జాణునెప్పకణములు పోషక

వినవచ్చు నారిపలుకుల

వినవమ్మా! యిందెయిండి విమలమిన్విక

ఉ. బాలక! యింతవట్టునకు నచ్చిన మార్గమునందుఁజూపునా
నీలలు సంగ్రహించితివి లేదో మోటుగ వలచుచుంటి నీ
శీలము స్పష్టపశాకరణే బెప్పుము, కాంచుచువిన్నవొడవా
హాళికుఁబల్లెజవ్వనిని నాపము గొల్లల కోయవారలన్?

సి. నుదుటఁబెమ్మట చిమ్మ నుదయాస్తమయములు

హలముచేపట్టెడు హాళికుండు

దండలు గడిఁదేత నిండుజలంబులఁ

బడవనుగడ వేయుపల్లెపడఁతి,

కాన్లుకాయలుఁ గాయకాననభుములఁ

గోగణఁబులఁ గాయగోపకుండు

గొంతు బొంగును న్రావ గుహ లంటి గిరు లంటి

విగతమార్గస్థులఁ బిలచుకోయఁ

35

జెడఁదలం దొక్కయుద్దేశ్య మినుమడించి

మేఱ యయ్యది తనుకనుమితి నెఱింగి

తృప్తి వడి నిచ్చ ముదములఁ దేలుచుండు

రట్లు జీవింప నేర్తు లే యందఱవని?

36

చరి. కనుగొను ముద్రి వెడను గాంచినదాఁకనొ కి

[విధంబుగన్

ఘనఘనగాఢనీలపరికల్పితవర్ణమూ, నూరుతప్రతి

స్వనము తరంగతాడితవిచంచలస్థనము మీఱనూగుని

వ్వననిధిపైఁ బ్రమాణు లగునారల నెల్లఱ నాదు

[బాలకా! 36

1) ఉ. వారిని నొక్కత్రోవ కనుపట్టదు వాయువు అట్లు నీవ, నా
దారినిఁ బట్టి సాగెదరు; దండె జెలంగెడఁభంగఘట్టిన
గోరిననాని వీడుదురు; కొండొకముతైము తక్కువీనుచో
భోరన నందఱదరికిఁ బోయిమునింగెడునారుపోదనన్ 37

ఉ. ఏకమతంబు లేక మది నింది మనాఁధలఁ బాచి వాచి, ని
త్యాకులు లై యమర్త్యపరిహాసపుఁబాత్రుల రై చిరా
[యుశున్

జేకురుపూర్వసౌఖ్యములఁ జెంపఁగ నేరక మాచుచుండఁగా
నేకడ నో విషాదమున నీలైడువారలు నిర్మలాత్ముఁడా! 38

ఉ. నీ మోకపిన్నపాపఁడవు నిమ్మ-లుమాత్ముఁడ వట్టి నీవు నా
త్రోవను నొక్క-దాని కనుదోయికినిబ్బరమంచు నెంచి లో
భావనఁ దీసికొన్న మనవచ్చును నిత్యము, నీదుకాంతి యే
త్రోవను గా పుఁ దజ్జలధిరోదన వేదనఁ బొందువారికిన్ 39
మ. భవదీయధ్రువబుద్ధి యీగిరిపయిన్ భాసిల్ల నెవ్వారు ని
న్నవలోకింపఁగఁ గోరుచుండెదరు నిన్నాదర్శనీయంబుగా
సువిచారల్ మునిముఖ్యు లెంచెదరు దిక్కోద్యంబ వై
[యుందు నీ

కవలన్ వెల్లెఱువోయితి కానఁబడదే. యిది దెంత యా
[సిందినన్ 40

చ. అని యదె నూయ మయ్యె ముని యాత్మజుతేజము పర్వ
[తాగ్రమున్

వినుతప్రకాశముల్ గొలిపి వింతగ వెల్లెఱుఁగాంచుమమ్మరో!
వనరకుమమ్మ! పోద మిఁక భాసురలీలను శాశ్వతంబుగ న్
దనరెడునెల్ల వారలకు తానె నిదర్శి యటంచుఁ దెల్పుచున్

చ. అతనికి మిత్తి లేదు మన కందఱు కుండెనా, నేలయందువ్రా
మతి నతఁడొక్కయాశయము మన్ననఁ జేసి చెలంగువాఁ

[దు ; సం

తలమునుజీవతుండు సుమ ధామణి మానవులెల్ల వేనవేల్
గుతములఁబూనుచు విఫలమానస్సులై నశియింతు రమ్మరో!

xxiv కల

ఆ. బంధమొకటి యిటుకువచ్చె మాయూరిది
వెళ్లుచుంటి నిపుడె వెళ్లుచుంటి
ననుచు సంభ్రమమున నమ్మమ్మతోఁ జెప్పి
పయన మైనవాఁడ బండ్సినెక్కి.

1

ఆ. నుధ్యమధ్య బండ్సె మందంబుగాఁ బోవ
బండ్సెవాని లేపి పండుకొనకు
తోలుతోలు మనుచుఁ దొందఱు పెట్టింగఁ
జేరి నార మూరుచేరువునకు

2

కం. ఆసరికి వేఁగుజుక్కయు

భాస్విలుచు నుదయ మందఁ బద్మము విడిచెన్

నూసెమఁ గోల్లొకటొక్కటి

వేసెడుఁ జనిగాలి గిరుల విచ్చలవిడిగన్

4

చ. చలియిఁకఁదూఱునాయను చుజుట పోరలోకలపెద్దదుప్పటిన్

దలపయి నుండి పాదములదాఁకను గట్టిగఁ గప్పి క్కరుచె

ప్పలప్పుని నేయుచు నడుమముల్ కలకట్టఁను నేలఁ గొట్టుచు

బొలమునఁ గుప్పించుచు క్కనఁబోవు కృషీనలు గొరిటి

[గాంచితిన్ 4

కం. కుప్పలకడఁ గాపుండెడు

నప్పలేరులు చలికిఁకనాగఁగ లేకే

చొప్పనొ కూర్చుచు ముట్టల

నొప్పుగ వేసి చలిఁ గ్రాసుచు ముట్టఁ గరిటి

5

ఉ. బరిహము చేతఁ బట్టుకొని పోవుతొకంగను వెల్లుగొల్లనిన్

బొందుగ దూడలన్ గదిలి పోవకయుండగఁ బట్టుపిల్లనిన్

దొండఱుతోడగోవులనుదోలఁగమేల్కొనుచాలికాఁపు మా

నందునఁబోవుటచో కనుచుసంతస మెచ్చఁగఁ బల్కఁగించితిన్.

మ. అహహఁ యింటిని జేరితల్పుని దెబ్బా! తీయుమాయన్న దా

నుహహహఁ, యంచును లేచివచ్చి మొవల్లాయంచునే నీసీస

న్నహహహఁ, యంచును బొనికిరి లి చెనేమా ముప్పెత్తెల్లా

[తెడున్

రిహా: దెల్లా తెరటుంచు లేచితిని సర్వంబున మా ముంబయెన్.

XXV యెఱుగరాని.

అ॥వె.

నాదుతోటలోని లేదీవ మృదులంపుఁ
గెంపుఁజివురుతోడఁగు సొంపుఁ గాంచి
యేటి కిద్ది యనుచు నెంచితి మదిలోనఁ
గాని యహహ! యెఱుగరాని యొక్క

1

నీలమేఘమాల నిబిడంబుగా మూసి

చల్లనై నవాన యల్లఁజిలికె;

నాదు తీవ మిగుల మోదంబు నుప్పొంగి

శిరము వంచి యెత్తి కెరలి యాడె.

2

నాదుతోటలోని లేదీవ నును మొగ్గఁ

గులుకుచుంటఁగాంచి తెలఁచితి నడి

యేటి కనుచుఁగాని యేమనిచెప్పుదు

తెలియరాని యొక్క మలయపవన

మల్లరేకుకంట మెల్లన వీచుచు

చలపుఁ జిమ్మి నాల్గువై పులకును;

నాదుతీవ మిగుల మోదంబు నుప్పొంగి

పూలచామరములు లీల విసరె.

4

నాదుతోటలోనిలేదీవ ఫలముల

వేల్పుచుంటఁ గాంచి యేటికంటఁ
 గాని యెఱుఁగరానికరపద్మ మొక్కఁడు
 రాలఁ జేసి వీల్చె రసము లెల్ల;
 నాదుతీవ మిగుల మోదంబు నుప్పొంగి
 విత్తనముల నొర వృద్ధిఁగాంచె.

1917

జూలై నెలలో

రా. భూ. ప్రగంథము

వివిధకుసుమావళి
ద్వితీయ గుచ్ఛము

చందాదారులకు
తరులకు

కొందివారిలకు దరఖాస్తు పెట్టుకొనవలయును :-

గాడిచర్ల రామమూర్తి గారు,
రాజమండ్రి.